

HANDELINGEN *van de SYNODE der*
Christelijke Gereformeerde Kerk
in Nederland, gehouden van 26 Mei tot
5 Juni 1875, te 's HERTOGENBOSCH.

Tegenwoordig zijn :

Uit de Provincie	<i>Groningen</i>	de Leeraars :	J. HESSELS. J. NEDERHIED.
		» Ouderl. :	M. DEKKER. L. BIRZA.
» » »	<i>Friesland</i>	» Leeraars :	J. W. A. NOTTEN. E. J. SEEGER.
		» Ouderl. :	L. HOEKERS. J. F. TUINSTR.
» » »	<i>Drenthe</i>	» Leeraars :	W. A. KOK. J. H. SCHOEMAKERS.
		» Ouderl. :	J. DE WEERD. J. LOOBERTS.
» » »	<i>Overijssel</i>	» Leeraars :	J. BAVINCK. W. H. GISPEN.
		» Ouderl. :	C. G. DE MOEN. J. POST.
» » »	<i>Gelderland</i>	» Leeraars :	J. F. BULENS. G. DE BRAAL.
		» Ouderl. :	J. M. DIKKER. B. COLENBRANDER.
» » »	<i>Utrecht</i>	» Leeraars :	M. VAN MINNEN. B. GEUCHIES.
		» Ouderl. :	Z. VAN HALTEREN. P. VAN DER LINDE.
» » »	<i>Noord-Holland</i>	» Leeraars :	H. BEUKER. L. LINDEBOOM.
		» Ouderl. :	B. H. BLANKENBERG. J. OLTHOFF.
» » »	<i>Zuid-Holland</i>	» Leeraars :	J. H. DONNER. M. NOORDTIJZ.
		» Ouderl. :	J. H. LANDWEHR. P. BOER.
» » »	<i>Noord-Brabant</i>	» Leeraars :	D. K. WIELENGA. J. H. WIERSMA.
		» Ouderl. :	L. MONTAGNE. H. SCHREUDERS.

Uit de Provincie *Zeeland*

de Leeraars: A. LITTOOIJ.
C. STEKETEE.
» Ouderl.: J. LENSE.
P. STAAL.

Mede zijn tegenwoordig de Leeraren der Theologische School S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP, H. DE COCK en A. STEKETEE.

Eerste Zitting.

Woensdag Voormiddag, 26 Mei.

Art. 1.

De Voorzitter der vorige Vergadering, Ds. W. H. GISPEN, laat zingen den 100sten Psalm en leest daarna 2 Corinthe 3. Zich aansluitende aan het woord door Ds. DONNER gisteravond gesproken, heet hij al de broeders welkom, wijst op de tegenstelling van den zichtbaren luister der Kerk van Rome, die in deze Stad den zetel harer macht in ons Vaderland gevestigd heeft, en de heerlijkheid van het N. V. tot de bediening waarvan God ons bekwaam gemaakt heeft, en voor welker handhaving tegenover een quasi liberalisme de onvergetelijke MEERBURG en de mannelijke SCHOLTE, ook in deze provincie gestreden en geleden hebben. Vervolgens wekt hij de Vergadering op om in dien geest hare tegenwoordige taak op te vatten, en ook in dezen tijd te toonen, dat de bediening der waarheid en der vrijheid haar is geschonken, en dat, hoe zwaarwichtig die taak ook zij, zij hopen mag op de hulpe Gods, en rekenen kan op den eenigen en algemeenen Bisschop, aan de rechterhand Gods, op de bekwaammaking van den in de harten inwonenden Heiligen Geest, en gesteund wordt door eene biddende gemeente. Daarna gaat hij de Vergadering voor in het gebed.

Art. 2.

De lastbrieven worden gelezen. Op geen derzelver wordt aanmerking gemaakt. Het blijkt dat al de genoemde broeders primi deputaten zijn, behalve br. LOOBERTS, die de plaats inneemt van br. EVERS, br. SCHREUDERS, die als Secundus zit van br. DEN DEKKER en br. STAAL, die den primus-afgevaardigde v. D. PUTTE vervangt.

Art. 3.

Eer de Vergadering overgaat tot het verkiezen van een Praeses en Scriba, vraagt Ds. Kok het woord. Hij verzoekt om bij de keus van een Voorzitter niet meer in aanmerking te komen, aangezien zijn hooge leeftijd hem niet meer toelaat, dat ambt naar behooren waar te nemen. De Vergadering, die reden eerbiedigende, zou het nochtans eene eer achten door ZEW. gepresideerd te worden, en wil daarom vrij blijven in hare keuze. Uitslag der stemming is dat Ds. J. H. DONNER gekozen

wordt tot Praeses van deze Synode, terwijl Ds. W. A. Kok, die na Ds. DONNER de meeste stemmen had verkregen, tot Vice-Praeses wordt benoemd. Met herstemming tusschen Ds. GISPEN en NOORDTZIJ, wordt eerstgenoemde tot Scriba, en Ds. M. NOORDTZIJ tot Adjunct-Scriba gekozen.

Art. 4.

Alsnu legt Ds. GISPEN, met dankzegging aan God en aan de Vergadering, die hem zoo welwillend heeft gesteund en in zijne tekortkomingen gedragen, het Praesidium neer, en noodigt den nieuwen Praeses uit den Voorzittersstoel in te nemen. Hieraan voldoende aanvaardt de Praeses zijn taak en verklaart overtuigd te zijn van de welwillendheid der Vergadering, om hem de taak die hij, met de andere verkozen broeders door den opgelegden nood der stemmen aanvaardt, zooveel mogelijk licht te maken, waarna hij de belangen en behoeften der Synode den Heere voordraagt in het gebed.

Art. 5.

De President vraagt den leden der Synode om door op te staan hunne instemming te betuigen met de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk, waaraan door allen voldaan wordt.

Art. 6.

Wordt besloten om des voormiddags zitting te houden van 9—1 uur, en des namiddags van 4—8 uur, met de bepaling dat van 11 tot 11¹/₂ uur en van 4¹/₂ tot 5 uur eene pauze zal zijn.

Art. 7.

De Leeraren: BEUKER, WIELENGA, BULENS en de Ouderling OLTHOF, worden benoemd als Commissie van Rapporteurs voor de ingekomen stukken.

Art. 8.

Van Buitenlandsche zusterkerken zijn tegenwoordig: de Leeraren MATZKE uit Goerlitz en BALZAR uit Rzi in Bohemen, alsmede de Ouderling GUSTAV PAETZOLD van Breslau.

Van de Ware Hollandsche Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika is tegenwoordig de Ouderling JOHANNES GEZON. Al deze broeders zijn voorzien van een credentiebrief, die zij aan de Vergadering overhandigen.

Ds. POSTMA, algemeen correspondent der Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, had aan de Synodale Commissie bericht gezonden, dat er dit jaar geene afgevaardigden van de Afrikaansche Kerk naar onze Synode konden komen, doch dat hij hoopte dat de Kerk in Nederland op de Synode in Afrika zich een volgend jaar zou doen vertegenwoordigen. Ook dit schrijven wordt door den President voorgelezen.

De vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland heeft de uitnoodiging onzer Synodale Commissie nog niet beantwoord. Van de Oud-Gereformeerde Kerk in Pruisen worden afgevaardigden verwacht.

Art. 9.

De aanwezige broeders der Buitenlandsche zusterkerken worden door den President, in naam van de Kerk in Nederland, welkom geheeten, met den wensch, dat het samenzijn moge strekken tot versterking van het onderling geloof. Van hun advies hoopt de Vergadering gebruik te maken, terwijl zij zich bereid verklaart, om ook die broeders, waar het noodig mocht zijn, met raad te dienen.

Art. 10.

Naardien in het Verslag der Synodale Commissie punten voorkomen, die in het nauwst verband staan met Lett. A en met andere punten der Agenda, stelt de Praeses voor, dat dit Verslag eerst gelezen worde. Daar de Vergadering hierin genoeg neemt, wordt door den Secretaris der Synodale Commissie daaraan voldaan.

Art. 11.

Op de vraag: waarom de Synodale Commissie de Vrije Schotsche Kerk, en de Vrije Kerk in Frankrijk en Zwitserland niet uitgenoodigd heeft, geeft de Synodale Commissie de redenen op, die haar daartoe bewogen hebben. De Vergadering oordeelt, later op deze zaak te moeten terugkomen.

Art. 12.

Sommige punten van het verslag geven aanleiding tot eenige discussie, o. a. het adres in zake het hooger onderwijs, en 't geen de Comm. gedaan heeft in zake den heer ROTH.

Art. 13.

Naar aanleiding van het verslag der Synodale Commissie wordt met Ds. MATZKE van Gorlitz gesproken over de Zending en het onderzoek van broeders uit de Vrije Evangelische Kerk in Pruisen door onze Kerk in Nederland. Welke opleiding genieten uwe studenten? waar worden ze opgeleid? begeert uwe Kerk dat wij hen alleen zullen ordenen of ook dat we een onderzoek naar hunne wetenschappelijke bekwaamheid zullen instellen? heeft uwe Kerk wel eene geschrevene belijdenis als uitdrukking harer leer? deze en meer andere vragen werden door verschillende broeders gedaan, en naar aanleiding daarvan breedvoerige gesprekken gehouden.

Ds. MATZKE beantwoordt de gedane vragen. ZEW. geeft duidelijk te kennen dat de vraag naar onderzoek en ordening bij zijne kerk ontstaat uit een gevoel van geringheid, en dat het in geen geval de bedoeling zijner Kerk was, om iemand door ons te laten ordenen, zonder vooraf hem te onderzoeken.

Intusschen is de tijd van de eerste bijeenkomst dezer Synode verstreken, en wordt de zitting door den Vice-president Ds. W. A. Kok, met dankzegging gesloten.

Tweede Zitting.

26 Mei. — Namiddag.

Art. 14.

De zitting wordt door den Secretaris, Ds. W. H. GISPEN, met gebed geopend, nadat vooraf gezongen was Ps. 81 : 12

Opent uwen mond.

Art. 15.

De gesprekken met Ds. MATZKE worden voorgezet. Na breedvoerige discussiën wordt ten laatste dit voorstel aangenomen als besluit der Synode:

De vergadering oordeelt dat, met het oog op de Geographische ligging, de eenheid van taal, de ordening die Ds. MATZKE zelf van die Kerk ontvangen heeft, en andere omstandigheden, de Oud-Gereformeerde Kerk in de Graafschap van zelf de aangewezenen moeder is, om hare zwakke dochter in Silezië met raad en daad bij te staan.

Art. 16.

Daar op de vraag van de buitenlandsche Kerken, zie Art. 126, pag. 56 van het verslag der vorige Synode:

De Synodale Commissie zal bij de Buitenlandsche Zusterkerken informeren of ook daar soortgelijk gebruik plaats heeft (eed tegen de Simonie) nog geen antwoord is ingekomen, wordt dit punt aangehouden, en komt in behandeling de uitvoering van Art. 180 der notulen, van de Groningsche Synode dat dus luidt:

»Op de vraag desangaaude in Art. 125 al. 2 geeft de Synodale Commissie als haar gevoelen te kennen, dat elke gemeente het vrije beheer heeft over haar eigen goed.

Na eenige gedachtenwisseling, draagt de Synode aan de S. C. op om, na deze zaak volledig te hebben onderzocht bij ZEx. den Minister van Justitie, des noodig een reglement op het beheer der Kerkelijke goederen te ontwerpen en het rond te zenden aan de Prov. Vergaderingen, opdat de volgende Synode hieromtrent nader kunne oordeelen.»

Het lid der Synodale Commissie Ds. NOORDZIJ, doet verslag van hetgeen door de Commissie in deze zaak is verricht. Hieruit blijkt dat,

ook volgens het gevoelen van den heer Minister van Justitie, onverminderd rechters oordeel, de rechtstoestand onzer kerkelijke goederen moeilijkheid kan baren, daar die, zolang wij geen eigen reglement daarop hebben, onder titel 10 Boek 3 van het burgerlijk wetboek wordt gebracht. Ook andere rechtsgeleerden, door de Com. geraadpleegd, waren van dit gevoelen.

Naar aanleiding van dit rapport ontstaan eenige discussiën, waarna de vergadering, op voorstel van den President, besluit eene Commissie te benoemen, die met de Synodale Commissie deze zaak onderzoekt, en het ontwerp-Reglement der Synodale Commissie beoordeelt, om over eenige dagen een gemotiveerd rapport aan de Synode uit te brengen.

Tot leden van die Commissie worden benoemd: DD. VAN VELZEN, BEUKER, HESSELS, SEEGER en BULENS.

Art. 17.

Daar er geene punten de leer betreffende op de Agenda voorkomen en de Sacramenten in het nauwst verband staan tot de leer, stelt de President aan de orde lett. G. der Agenda.

S A C R A M E N T E N.

1. *Groningen.* De Synode spreke haar oordeel uit over het al of niet wettigen van den doop, bediend door een Evangelist van Ds. WITTEVEEN.

2. *Utrecht.* De Synode besluite dat voortaan geen Sacramenten bediend worden, dan op een wettige wijze.

1. Voorstel van Groningen:

De Synode spreke haar oordeel uit over het al of niet wettige van den doop, bediend door een Evangelist van Ds. WITTEVEEN.

Uit de toelichting van de afgevaardigden uit Groningen blijkt, dat het hier het volgende geval geldt. Een huisgezin van Wageningen afkomstig had zich met ter woon te Winschoten gevestigd en ook bij onze gemeente zich aangesloten. De vraag was echter, ook bij de ouders zelve, ontstaan of de doop, door een evangelist van Ds. WITTEVEEN bediend, wel als wettig mocht beschouwd worden.

De Classis alsmede de Provinciale Synode van Groningen hadden de zaak niet willen beslissen, wijl zij niet genoeg met den kerkelijken toestand van Ds. WITTEVEEN bekend waren, en mitsdien van de Synode meer licht over deze zaak begeerden.

Na eenige deliberatiën neemt de vergadering het volgende voorstel aan en spreekt als haar gevoelen uit:

Met het oog op de geschiedenis en de praktijk der Gereformeerde Kerk, vindt de Synode geene gronden om de wettigheid van dezen doop te ontkennen.

Art. 18.

Alsnu komt in behandeling No. 2 van Lett. G. der Agenda, luidende:

Utrecht: de Synode besluite dat voortaan geen sacramenten bediend worden, dan op wettige wijze.

Spoedig werd het openbaar, dat het voorstel van Utrecht, zooals het op de Agenda is uitgedrukt, algemeen bevreemding had verwekt en men Utrecht in dit voorstel moeielijk kon begrijpen, daar elkeen toch gevoelen moest dat het zetten van zulke woorden op de Agenda reeds eene zijdelingsche beleediging voor onze Kerk is.

Uit de toelichting van Utrechts afgevaardigden bleek evenwel, dat dit voorstel op de Agenda was gekomen naar aanleiding van een feit. Iemand had werkelijk een kind gedoopt van ouders die niet tot onze Kerk behooren, in een huis, zonder dat ook de Kerkeraad van eenige gemeente daarbij tegenwoordig was, of toestemming daartoe gegeven had, en niemand ook wist in welk doopboek de naam van dit kind was ingeschreven.

Daarbij bleek dat deze zaak door de betrokken Kerkbesturen nog niet afgehandeld en dus eigenlijk niet vatbaar was om voor deze Synode gebracht te worden.

Utrecht wilde alleen dat de Synode eene uitspraak zou doen, waaruit elkeen zien kon dat het bij ons volstrekt ongeoorloofd is om op die wijze den H. Doop te bedienen.

Vele discussiën worden over deze zaak gehouden en algemeen be- treurt men het, dat Utrecht ze zóó op de Agenda geplaatst heeft, alsof de Kerk nog te bepalen had dat de doop alleen op wettige wijze mocht bediend worden. Tot beëindiging van deze zaak worden twee voorstellen gedaan, en het laatste door de Synode als besluit aange- nomen.

1. Naar aanleiding van het voorstel van de Provincie Utrecht oordeelt de Synode dat in onze kerkordening duidelijk wordt aange- gewezen op welke wijze de doop moet bediend worden.

2. De vergadering, uit de toelichting van Utrecht vernomen hebbende dat, in het geval, hier bedoeld, een leeraar onzer Kerk een kind gedoopt heeft van ouders buiten de gemeente, alsmede dat zulks geschied is buiten tegenwoordigheid der Gemeente, zonder dat de Kerkeraad daartoe toestemming verleend had,

Oordeelt:

dat Art. 56 der D. K. en sessie No. 3 der Postacta Syn. 16 ¹⁸/₁₉ duidelijk zulk eene doopsbediening verbieden.

Art. 19.

Inmiddels is in de vergadering gekomen Rev. R. PIETERS van Hol- land Michigan, Noord-Amerika, die door de Synode der Gereformeerde Kerk naar deze Synode is afgevaardigd, om de broeder-groete dier Kerk aan de Kerk in Nederland over te brengen. ZEW. deelde mede dat door de drie Hollandsche Classen van Holland, Grand-Rapids en Wes- consin, de Ouderling H. v. YNTEMA, tot hetzelfde doel hem was toege-

voegd. Uit den brief van aanbeveling, aan deze broeders medegegeven, blijkt, dat de broeders in Amerika met blijdschap de gelegenheid hebben aangegrepen om Rev. PIETERS, die tot herstel zijner gezondheid eene reis naar Nederland wenschte te ondernemen, naar onze Synode aftevaardigen. Vasthoudende aan de leer en Kerkregering der Gereformeerde Kerk, is het den broeders in Amerika eene groote vreugde de broederlijke gemeenschap met de Kerk in Nederland te onderhouden. Tevens overlegde ZEW. een schrijven van den President en Secretaris der Synode van de R e f o r m e d C h u r c h, inhoudende, dat hoewel de Synode geen zitting had, zij vanwege de Synode gerechtigd waren om, wanneer een vertrouwd persoon naar het Buitenland vertrekt, dien te machtigen om de broedergroete aan de Kerk in den vreemde over te brengen, en dat Rev. PIETERS, als een vroom en geleerd persoon, hun volle vertrouwen geniet en als zoodanig geautoriseerd is om de R e f o r m e d C h u r c h in Amerika op onze Synode te vertegenwoordigen.

Art. 20.

De President heet br. PIETERS hartelijk welkom, spreekt den wensch uit dat zijn reis naar Nederland werkelijk tot herstel zijner gezondheid moge dienen, en tevens tot bevestiging van den alouden broederband tusschen de Kerken van Amerika en Nederland. Rev. PIETERS beantwoordt den President, terwijl hij de hoop te kennen geeft dat ons samen-zijn genoegelijk zij.

Art. 21.

Het uur van scheiden is inmiddels aangebroken. Er wordt gezongen Ps. 84 : 6 en de Adjunct-Secretaris, Ds. Noordzij, sluit, met dankzegging aan God, deze zitting.

Derde Zitting.

Donderdag 27 Mei. — Voormiddag.

Ds. J. HESSELS opent deze zitting met gebed, nadat de Vergadering gezongen had Ps. 86 : 6.

Leer mij naar Uw wil te handelen.

Art. 22.

De Notuleu der beide Zittingen van gisteren worden gelezen, en met geringe wijziging goedgekeurd.

Art. 23.

Eer de discussiën over Lett. A der Agende geopend worden, besluit de Vergadering dat morgenochtend aan de afgevaardigden der Buitenslandsche Kerken gelegenheid zal worden gegeven om aan de Synode

mededeelingen te doen aangaande den toestand hunner Kerken en wat zij verder zouden willen zeggen. Terwijl dan ook aan hen gevraagd kan worden, wat de Vergadering oordeelt voor onze Kerk nuttig te zijn om te wezen.

Art. 24.

De President stelt nu aan de orde Lett. A der Agenda.

SUBSIDIE- EN RESTITUTIE-KWESTIE.

1. De Prov. *Friesland* heeft wegens herhaalde staking van stemmen *twee* voorstellen :

a. de Synode geve aan den Staat kennis, dat men in de Chr. Ger. Kerk verschillend denkt over restitutie, doch dat men eenparig verlangt dat de financiële betrekking tusschen Staat en Kerk worde opgeheven.

Tevens late de Synode de respectieve gemeenten onzer Kerk vrijheid, hierin zelfstandig te handelen ;

b. de Synode dringe bij vernieuwing aan op schrapping van Art. 168 der Grondwet en besluite in geen geval subsidie of restitutie te vragen of aan te nemen, maar behoude zich tevens het recht voor, bij mogelijke liquidatie hare aanspraken te doen gelden.

2. *Drenthe.* De Synode dringe er op aan bij de Hooge Regeering, ons als de Gereformeerde Kerk in onze rechten te herstellen, doch indien de Regeering meent dit niet te moeten doen, dat ze ons dan met anderen gelijkstelle, behoudens onze vrijheid en onafhankelijkheid.

3. *Gelderland.* De Synode bedanke den Heer van den Berch van Heemstede en allen, die met hem in de 2e Kamer voor het goed recht onzer Kerk hebben gesproken in betrekking tot Art. 168 der Grondwet.

Zij zende een petitie naar de 2e Kamer om het budget van eeredienst te schrappen, wijl door haar subsidie noch restitutie zal worden aangenomen en verzoeke den heer van den Berch van Heemstede e. a. dit haar verlangen krachtig te ondersteunen.

4. *Utrecht.* De Synode dringe bij de Regeering aan op volkomene scheiding van Kerk en Staat, ook op finantiëel gebied.

5. *N.-Holland.* De Synode blijve — wat Staats-subsidie en aanvraag van die betreft — bij hetgeen daaromtrent op de Synode te Groningen besloten is en wijze de Regeering bij elke gelegenheid op de onbillijkheid van het subsidiestelsel.

6. *Z.-Holland* verzoekt om bij vernieuwing ernstig aan te dringen bij de Hooge Regeering, dat de subsidieering der Kerkgenootschappen of gezindten worde afgeschaft. Indien er echter op de Synode sprake mocht zijn om subsidie of restitutie aan te vragen, of de Regeering van hare zijde subsidie of restitutie aanbod, dan *vooraf* het oordeel der Kerkeraden in te winnen.

7. *N.-Brabant.* De Synode blijve wat de subsidie- en restitutie-kwestie betreft, bij hetgeen op de Synode te Groningen besloten is.

8. *Zeeland.* De Synode blijve bij den Staat aandringen op wijziging van Art. 168 der Grondwet ea vrage onder wat vorm ook, geene ondersteuning van den Staat, en restitutie alleen dan, wanneer zij als zuivere terugbetaling van wederrechtelijk voor anderer eeredienst betaalde gelden wordt gegeven en omschreven.

De afgevaardigden van Groningen deelen daarbij nog mede dat het voorstel hunner Provincie abusievelijk niet op de Agenda is geplaatst. Dit voorstel van Groningen luidt aldus :

„Groningen oordeelt het wenschelijk dat, met het oog op hetgeen in de Tweede Kamer betrekkelijk onze Kerk is gebeurd, de Synode op nieuw de subsidie- en restitutie-kwestie ernstig bespreke en rijpelijk overwege hoe de gemeenten onzer Kerk voortaan hebben te handelen.”

Hierop lichten de afgevaardigden der onderscheidene Provinciën de voorstellen hunner Provinciën toe, waarna de Docenten en de aanwezige afgevaardigden der Buitenlandsche Kerken, achtereenvolgens de Synode met hunne adviezen dienen.

Art. 25.

Na het hooren dezer adviezen vangen de discussiën aan, waaraan onderscheidene broeders deelnemen. Heel het debat kenmerkt zich door waardigheid, kalmte en den geest der broederlijke liefde, die ook bij het vrijmoedig uitspreken van verschillende zienswijzen, geen oogenblik wordt gemist.

In hoofdzaak loopt het debat over de volgende punten :

A. Hoe is de eisch tot scheiding van Kerk en Staat, zooals de Synode van Groningen die heeft uitgesproken, in verband met de aanhangige kwestie, te vereenigen met art. 36 der Geloofsbelijdenis ?

B. Men verklare op nieuw geen gelden van den Staat, onder wat naam of vorm ook, ten bate van de Kerk te zullen vragen of aannemen.

C. Wij zullen niet weigeren zoo de Staat, aan het onrecht ons tot nu toe aangedaan een einde wil maken, gelden aan te nemen, doch alleen onder deze voorwaarde, dat daaraan geene bezwarende bepalingen voor de Kerk verbonden zijn.

D. Wij moeten blijven bij het beginsel door de Groninger Synode gesteld, en kunnen ons niet verder uitspreken over mogelijke gevallen, die thans echter niet aanwezig zijn.

Art. 26.

Zij, die het gevoelen, vermeld onder lett. A verdedigen, splitsten zich wederom in tweeën. Volgens den een is het de roeping der Kerk om de Overheid bij hare verplichting te bepalen. Dit bestaat niet allereerst in vragen om geldelijke ondersteuning voor de Kerk, maar in het aandringen op de handhaving van de historische rechten der ware Kerk en op de verplichting der Overheid om te onderzoeken welke de ware Kerk is, opdat zij die volgens Gods Woord kunne beschermen en hare belangen bevorderen. De Synode van Groningen heeft dit te veel uit het oog verloren, en meer gelet op de thans heerschende begrippen, dan op het recht der ware Kerk, en den eisch welke zij, krachtens de belijdenis, volgens Gods Woord, aan elke Overheid stellen moet. Zij wijzen daarbij op den oorsprong, de geschiedenis en de belijdenis der Christelijke Gereformeerde Kerk, en willen dat de Regeering in bedenking gegeven worde, of het niet onbillijk en onrechtvaardig is, ook met het oog op de Grondwet van 1848, alle andere Kerkgenootschappen te subsidieeren, behalve het Christelijke Gereformeerde. Ernstig raden zij de Synode aan terug te keeren van den weg, door de vorige Synode be-

treeden, wijl deze een verkeerde weg is, en de Heere in Zijn Woord van ons eischt, de zonde te belijden en te laten, opdat ons barmhartigheid geschiede.

Volgens anderen is het besluit der Synode van Groningen wel niet geheel te rijmen met hetgeen art. 36 der Gel. Bel. zegt, maar zij achten de idée, die deze Synode heeft uitgesproken, toch niet verwerpelijk, en verklaren zich in elk geval tegen het vragen om subsidie of restitutie van den Staat, vooral met het oog op de geschiedenis, en wat de Heere in het bijzonder aan onze Kerk, gedurende nu reeds een tal van jaren gedaan heeft.

Met dit gevoelen kunnen zich niet vereenigen die het onder lett. B. genoemde beginsel zijn toegedaan. Zij beroepen zich allereerst op het onderscheid tusschen het O. en N. Verbond en wijzen op het universeel karakter van het Evangelie, in tegenstelling met het particularisme van het O. T. en de roeping van het Israëlitische volk. Volgens hen heeft de Christelijke Kerk, voor de tijden van Constantijn, zich nooit op eenig recht voor de Overheid beroepen, dan op het recht des gewetens om God naar zijn Woord te dienen, en als goede Christenen voor het aanzicht Gods en der menschen te leven. Vele bewijzen uit de geschiedenis worden door deze broeders aangehaald, om aan te toonen dat de Staatsbemoeiing de Kerk ten allen tijde meer kwaad gedaan heeft dan goed. Wel erkennen zij den Staat als eene instelling van God, doch de Kerk is dat evenzeer, en de door God gewilde betrekking tusschen die beide is, dat de Staat de Kerk beschermte en de Kerk den Staat zedelijk steunde; maar de eene heersche niet over de andere, en de Staat beschermte de Kerk in geen geval met zijn geld. De grootste macht der Kerk bestaat in hare vrije ontwikkeling door het geloof en de liefde. Aan den Staat hebbe de Kerk slechts te zeggen: Wees rechtvaardig, maar geenszins den eisch te stellen dat hij iets doe, wat hij krachtens zijn wezen niet kan doen. De eisch aan den onbekeerden mensch om op te staan ten leven, staat niet gelijk met den eisch aan eene niet-Christelijke Overheid, om te doen wat alleen een Christen doen kan, wijl de Kerk wel eene zending heeft tot menschen, maar niet tot de Overheid als zoodanig. Wil een overheidspersoon als Christen, de Kerk met zijn eigen geld steunen, niemand denkt er aan om dat geld te weigeren; maar het is geheel iets anders geld uit de Staatskas te nemen, dat door alle burgers, ook door niet-Christenen en ongelooovigen, tot instandhouding van den Staat is samengebracht, en daarmede de bijzondere Kerkgenootschappen te helpen onderhouden. De Kerken van Amerika en Schotland zijn toonbeelden van wat een Christen-gemeente vermag, zoo zij slechts hare roeping begrijpt en ernstig betracht, terwijl de Kerk in Duitschland ongelukkig is geworden doordien zij als Staatskerk aan den Staat onderworpen is, vooral te meer wijl thans aan de Roomsche Kerk in dat land het woord van Jezus bevestigd wordt: allen die het zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan. Onze Kerk is juist door het vrijwilligheidsbeginsel geworden, wat zij, door

Gods genade, thans is, en trouwe handhaving van dat beginsel spelt haar eene schoone toekomst. Jezus Christus is onze eeuwige Koning, rijk en machtig om zoowel de stoffelijke als de geestelijke behoefte zijner gemeente te vervullen.

Art. 27.

Inmiddels is de tijd der voormiddag-zitting verstreken en gaat de Vergadering uiteen, na gezongen te hebben Ps. 68 : 14.

Uw God, o Israël heeft de kracht,

en Ds. VAN VELZEN den Heere gedankt heeft, voor het goede dezen morgen weder genoten.

Vierde Zitting.

Donderdag 27 Mei. — Voormiddag.

Art. 28.

Deze Zitting wordt door Ds. BRUMMELKAMP met gebed geopend, nadat vooraf gezongen was Ps. 119 : 3.

Och, schonk gij mij de hulp van uwen Geest.

Art. 29.

De discussiën worden eenige oogenblikken afgebroken door de komst van twee broeders van de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk uit Schotland: Ds. BOYD en de Ouderling Mr. FREDERICK JOHN HORNINAN.

Ds. BOYD geeft zijne blijdschap te kennen dat hij deze Vergadering mag ontmoeten, doch moet tot zijn leedwezen mededeelen, dat hij niet spreken kan in kwaliteit van afgevaardigde, omdat zijne Synode niet zeker was van welke Kerk uit Nederland de uitnoodiging was gekomen. Uit de verdere gesprekken bleek: dat onze broeders in Schotland in deze onzekerheid waren gekomen door de naamsverandering, die onze Kerk sedert 1869 heeft ondergaan. Eene onzekerheid die voor deze aanwezige broeders echter terstond opgeheven werd, toen zij de reden er van vernomen hadden.

Ds. PIETERS, die bereidwillig aan het verzoek van den President voldeed om als tolk te dienen, zal ook morgen de woorden, die de Schotsche broeders tot de Vergadering zullen richten, vertalen en het woord der Vergadering voor hen verstaanbaar maken.

Gedurende bijna de geheele namiddag-zitting bleven die broeders in de Vergadering, terwijl Ds. PIETERS en br. GEZON hen op de hoogte hielden, van 't geen door de onderscheidene sprekers over de subsidie- en restitutiekwestie gezegd werd.

Art. 30.

De discussiën over het aan de orde zijnde onderwerp worden voortgezet. Er zijn broeders die zich wel vereenigen kunnen met veel wat gezegd is door de broeders, wier beschouwingen op het onder Lett. B vermeldde neerkomen, doch in ander opzicht ook van hen ver-

schillen. Zij wijzen er op dat de toestand, althans van Amerika, geheel anders is dan de onze. Daar ontvangt geen enkel Kerkgenootschap ondersteuning van den Staat, en wordt dus aan niemand onrecht aangedaan. Maar zoo is het niet in Nederland. Daar wordt het eene Kerkgenootschap door den Staat met het geld van al de Staatsburgers gesteund, terwijl het andere niets ontvangt. En al zijn we het nu eens in het beginsel omtrent de schrapping van art. 168 der Grondwet en de opheffing van alle financieele betrekkingen tusschen Kerk en Staat, allen weten wij ook, dat zulk een toestand nog tot de vrome wenschen behoort. De vraag is dus : wat moeten we in dezen tijd van overgang doen? Geld van den Staat vragen? In geen geval. Weigeren geld van den Staat aan te nemen, als hij zijn onrecht aan ons gepleegd wil herstellen? Ook dat niet. Wij hebben slechts aandringen op wat wij eischen : geheele gelijkstelling van alle Kerkgenootschappen, en opheffing van alle financieele banden tusschen Kerk en Staat. Zoolang echter de Staat aan dien eisch niet voldoet, komen we op voor ons recht, en stellen aan den Staat den eisch dat hij ons restitueere wat wij als Staatsburgers in de Staatskas ten behoeve van andere Kerkgenootschappen als ons aandeel moesten storten. Het is onverantwoordelijk, zoo meenden deze broeders, dat met ons geld, het geld der Christenen, de leugen verbreidt en het rijk van Christus tegengestaan wordt. Restitutie willen zij dus, geen subsidie. Waarbij sommigen nog dit voegen, dat het hun niet te doen is om geld van den Staat te vragen, maar alleen om op den eisch van de Synode van Groningen nader bij de Regeering aan te dringen. Sedert het gebeurde in de Tweede Kamer, naar aanleiding van het bekende amendement van den heer van den Berch van Heemstede is, dus meenen deze broeders, dit behoefte geworden. Er is toen in de Kamer gezegd : de Christelijke Gereformeerden willen geen geld. Maar dit is nooit door ons uitgesproken, en wij moeten zorgen, dat dit nooit meer gezegd kan worden. Wij moeten den Staat het alternatief stellen en tot hem zeggen : gij moet een van beiden doen : of geen, of alle Kerkgenootschappen ondersteunen. In dien geest wilden zij het besluit van Groningen verscherpt zien, en zouden willen dat het gevoelen van alle Kerkeraden op dit punt gevraagd werd, en zoo wij niet tot eenstemmigheid konden komen, dat dan aan elke gemeente vrijheid werd gegeven om zelfstandig te handelen.

Anders was wederom de zienswijze van die broeders, die de zaak beschouwden uit het gezichtspunt vermeld onder Lett. D. Ook zij wilden de zaak niet allereerst uit een politiek maar uit een kerkelijk oogpunt beschouwd hebben. Volgens hen blijft art. 36 der Gel. Bel. buiten kwestie, daar in elk geval de vaders der 16e eeuw niet gesproken hebben van de tegenwoordige Overheid, maar van eene Christelijke Overheid, zooals die naar de Schrift behoort te zijn. De vraag is thans niet of de Kerk de roeping heeft om de tegenwoordige Overheid bij hare verplichting te bepalen om Christelijk te zijn, maar of de vaders ook aan de heidensche, ongeloovige en z. g. neutrale Overheid, den eisch gesteld hebben, om de hand te houden aan den heiligen Kerkdienst? Zij meenen van neen, wijzen op woorden van Luther en Calvijn, tot bevestiging van hun gevoelen, op meer dan ééne plaats van de Postacta der Dord-

sche Synode, en op de oudste Gereformeerde Kerkordeningen in ons land van voor 1583. Eerst na de Unie van Utrecht smeekt en bidt de Kerk, dat het H. M. moge behagen, de schrale predikants-tractementen uit de rijke Provinciale goederen te verhoogen. Ook de Schrift begunstigt volgens hen het gevoelen van de voorstanders der Staatshulp voor de Kerk niet. Calvijns verklaring van Rom. 13 is eenvoudig: de Christenen, als bijzondere personen, worden hier herinnerd dat zij door het zwaard der overheid tegen de kwaaddoeners en goddeloozen beschermd worden, terwijl dezelfde Hervormer Paulus' woorden 1 Cor. 9 aldus verklaart: Paulus toont hier aan, dat aan de dienaars van het goddelijk woord, de gemeente onderhoud verschaffen moet, — derhalve niet de Staat. Opmerkelijk is het daarenboven dat Jezus, die zich immer op het O. T. beriep, voor zijne gemeente geen aanspraak maakte op historische, aan het O. T. ontleende rechten, en van het inkomen of het onderhoud der priesters nooit gesproken heeft in verband met politieke rechten, maar steeds als een van God hun geschonken en gewijd deel, dat zij niet uit handen van den Staat, maar rechtstreeks uit de handen des volks ontvingen. Let men daarbij op den thans heerschenden geest in alle Staten der wereld, op de stemmen, die in ons land reeds vernomen worden, om ook hier de verhouding van Kerk en Staat te regelen als in Duitschland, houdt men in het oog dat wij, door geld te ontvangen, onvermijdelijk met meer administratieve banden aan den Staat verbonden worden, de Kerk 't altijd beter had als de Staat haar onderdrukte dan wanneer hij haar omhelsde, dan, meenen deze, bestaan er voor ons volstrekt geen redenen, om op 't oogenblik iets meer of iets anders te doen, dan de Synode van Groningen reeds gedaan heeft. Sommigen voegen hier nog bij dat we rekenen moeten met het feit dat de theocratie in het O. T. wel en in het N. T. niet bestaat, en wij nu te doen hebben met eene andere Kerk en een anderen Staat dan onze vaders. Wij willen geen Staatskerk meer. Wij gaan niet uit van de verkeerde onderstelling, dat er historische rechten bestaan volgens welke de Staat gehouden zou zijn ons, als Kerk, te salarieren, we hebben niet aan te dringen op de handhaving van bijzondere rechten, maar op hetgeen de Synode van Groningen heeft gewild, te meer daar de eisch om restitutie aan de Kerk of aan de leden der Kerk, als zoodanig, een sprong is van privaat rechterlijk op publiek rechterlijk terrein, waarmede de nuchtere en gestrenge rechtspraak nooit genoeg neemt. Elk Staatsburger heeft zeker het recht om teruggave te vorderen van 'tgeen hij aan zijne medeburgers, op zekere voorwaarden, heeft voorgeschoten, of ten behoeve des Staats heeft gegeven, maar onmogelijk kan de Kerk, die niets als zoodanig aan den Staat geeft en evenmin aan den Staat iets bespaart, teruggave van gelden vorderen die zij niet heeft uitgegeven. Paart men daarbij den eisch om restitutie met dien van scheiding van Kerk en Staat, dan bestendigt men een toestand dien men zelf veroordeelt.

Art. 31.

De President stelt nu aan de Vergadering voor om, zoo zij het goedkeurt, niet in replieken zich te begeven, daar men toch naar alle waar-

schijnlijkheid niet verder komen zal, dan men nu op 't oogenblik is. Op de vraag: is de Vergadering rijp om haar gevoelen door stemming uit te spreken, volgt, ofschoon sommige broeders liever repliceeren wilden, doch ook verklaarden er in te berusten zoo de Vergadering het voorstel van den President aannam, een toestemmend antwoord.

Art. 32.

De volgende voorstellen worden nu aan het oordeel der Vergadering onderworpen, en het laatstgenoemde met overgrootte meerderheid van stemmen aangenomen.

I. De Synode in aanmerking nemende,

a. dat aan de Chr. Ger. Kerk, in vergelijking van andere Kerkgenootschappen in ons vaderland, door het subsidiestelsel onrecht geschiedt en dit onrecht nog niet lang geleden, door de Tweede Kamer bestemd is;

b. dat het beneden de waardigheid en in strijd met de geschiedenis onzer gemeenten is, van den Staat subsidie of restitutie als eene gunst te vragen, maar dat het ook geheel ontijdig, onverantwoordelijk en roekeloos is reeds nu te verklaren, dat onze gemeenten geen geld uit 's Lands schatkist, onder welken vorm ook, ooit of ooit ontvangen willen;

c. dat het schrappen van art. 168 der Grondwet of het springen van het budget van Erediensten zeker het beste en meest gewenschte middel zou zijn om het groote beginsel van *gelijk recht* voor allen in toepassing te brengen, maar dat het lang niet zeker is, dat onze Regeering dien weg op wil of spoedig op zal gaan;

d. dat onze gemeenten, hoe innig anders ook verbonden, in financielen zinn geheel los van elkander zijn en dat elke Kerkeraad geheel autonomisch de stoffelijke belangen der gemeente behartigen kan en behartigt;

Besluit,

a. Aan de Synod. Commissie op te dragen de Hooge Regeering des Lands op nieuw in een krachtig adres op de onbillijkheid van het thans vigeerend subsidiestelsel te wijzen en bij haar op verandering aan te dringen, liefst door alle geldelijke ondersteuning aan de Kerkgenootschappen te onthouden en de scheiding van Kerk en Staat absoluut te maken;

b. Het oordeel der verschillende Kerkeraden, indien de Regeering besloot in het tijdperk van overgang onze Kerk in de rij der gesubsidieerde Kerkgenootschappen op te nemen, in te winnen, opdat de gedachten van geheel onze Kerk openbaar mogen worden en er zoo mogelijk eenstemmigheid worde verkregen.

c. Aan de respectieve gemeenten vrijheid te laten om, bij verschil van denkwijze, zelfstandig te handelen.

II. Na vele broederlijke discussiën besluit de Synode op punt 1 der Agenda bij het in Groningen aangenomene te blijven; doch wekt de leden harer Kerk op, om op grond hunner burgerschapsrechten gemeenschappelijk bij de Hooge Regeering te vragen, dat

zij aan haar terug betale, wat wederrechtelijk voor anderer eeredienst wordt geïnd. En de eventueel verkregen gelden worden vrijwillig in de Kas der Theol. School gestort.

III. De Vergadering gehoord hebbende wat voor en tegen het beginsel van het subsidiëren der Kerkgenootschappen door den Staat is in 't midden gebracht, is van oordeel te moeten blijven bij het beginsel: *opheffing van alle subsidie*, zooals het in de vorige Synode te Groningen is uitgesproken en door hare Commissie aan de Regeering is kenbaar gemaakt.

Art. 33.

Ds. DE COCK geeft op om te zingen Ps. 105 : 5 :

God zal Zijn waarheid nimmer krenken

en sluit met dankzegging aan God deze hoogst belangrijke Zitting.

Vijfde Zitting.

Vrijdag 28 Mei. — Voormiddag.

Art. 34.

De Vergadering heft aan Ps. 133 : 1 :

Ai ziet! hoe goed, hoe liefelijk is 't dat zonen,

waarna Ds. A. STEKETEE de Zitting met gebed opent.

Art. 35.

Aan den President wordt door een der Schotsche broeders, den heer HORNIMAN, eene gift ter hand gesteld van f 120, voor de Kas van Pred. Wed. en Weezen en Emeriti-Predikanten onzer Kerk. Met dankzegging aan den Heere en aan den broeder uit den vreemde, wordt dit bewijs van broederlijke liefde aangenomen.

Art. 36.

Aan de broeders uit Europa en Amerika, tot deze Synode afgevaardigd, wordt nu gelegenheid gegeven om een woord tot de Vergadering te richten. Het eerste wordt hiervan gebruik gemaakt door Dr. BOYD van Londen, dan door Rev. PIETERS van Holland Michigan N.-Amerika, vervolgens door den Ouderling GEZON van Grand-Rapids, N.-Amerika, daarna door Ds. MATZKE van Goerlitz in Silezië en eindelijk door Ds.

BALZAR van Rzi in Bohemen. Rev. PIETERS dient de Vergadering als tolk voor hetgeen in het Engelsch werd gesproken, terwijl DD. BEUKER en LINDEBOOM de tolken waren tusschen de Vergadering en de Duitsch sprekende broeders.¹⁾

Art. 37.

De Vergadering, gebruik makende van de gelegenheid om het oordeel inzonderheid van de Engelsche broeders, over enkele hedendaagsche toestanden en hangende kwesties te vernemen, doet bij monde van sommigen harer leden, aan Dr. BOYD de volgende vragen :

Vr. Is de reden van de scheiding in Schotland alleen : de Staatsgeld-kwestie of zijn er ook nog andere oorzaken ?

Antw. De Staatsgeld-kwestie, in verband met het patronaatsrecht is de eenige reden. De scheiding is in deze eeuw daar niet in 't leven getreden door eenig verschil over de belijdenis, want ook de Staatskerk houdt zich, hoewel met wat meer vrijheid van gedachten dan in de andere Kerken van Schotland over 't algemeen gevonden wordt, aan de zuivere leer des Evangelies. Wie in Schotland komt en de Staatskerken en vrije Kerken bezoekt, zal in leer en eeredienst geen onderscheid ontdekken.

Vr. Wat is de reden, dat de vereeniging tusschen de Vrije Schotsche en Vereenigde Presbyteriaansche Kerk nog niet tot stand is gekomen ?

Antw. De Vrije Schotsche Kerk acht de Staat verplicht de Kerk ook met zijn geld te steunen, en beschouwt het niet als ongeoorloofd dat de Kerk dien steun aanvaarde, zoo de Staat alleen de Ware Kerk beschermt en hare belangen alleen bevordert. Maar de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk gaat uit van de stelling, dat de Staat de Kerk in geen geval met zijn geld moet steunen of beschermen, opdat ook de dwaalleer niet door Staatsgeld verbreid worde. In de Vrije Schotsche Kerk begon echter, hoe langer hoe meer, de overtuiging veld te winnen, dat de opvatting der Ver. Presb. Kerk de ware en voor de Kerk in dezen tijd meest voordelige is. Doch bij de oudere Predikanten der Vrije Schotsche Kerk wordt nog veel sympathie gevonden voor het Staatskerk-idée van het vroegere Protestantisme, dat ook die diepste grond is van het niet vereenigd zijn tot nog toe van die beide Kerken.

Daar Dr. BOYD in zijne toespraak gezegd had dat hij, bij gelegenheid dat het voorstel van den Minister Disraëli, om het patronaatsrecht in de Staatskerk van Schotland op te heffen, teneinde de Vrije Schotsche Kerk weder in de Staatskerk op te lossen, in het Engelsche Parlement behandeld werd, met een lid van het Ministerie had gesproken, die hem gezegd had dat, naar zijn overtuiging, de Staatskerken mettertijd allen moesten verdwijnen, werd gevraagd :

of deze Minister een dissenter, of wel een lid van de Engelsche Staatskerk was ?

Antw. Hooggeplaatste personen zijn in Engeland Episcopaalsch en in Schotland Presbyteriaansch. Maar Dr. BOYD had gesproken met

¹⁾ De hoofdzaak van het gesprokene wordt hierachter, als bijlage, medegedeeld.

personen van verschillende richtingen en bij velen dezelfde denkbeelden aangetroffen. Zelfs, wat inderdaad vreemd moet klinken, de ritualisten in de Engelsche Staatskerk zijn voor de scheiding van Kerk en Staat. Maar door de z. g. Evangelische partij in die Kerk, wordt 't hardnekkigst aan het denkbeeld van Staatskerk vastgehouden.

Vr. Is er volstrekt geen verschil in belijdenis tusschen uwe Kerk, de Vrije Schotsche en de Presbyteriaansche Staatskerk?

Antw. Neen.

Vr. Hoe hebt ge 't in uwe Kerk met de Evangelisatie en den z. g. leekenarbeid, geeft uwe Kerk daar leiding aan, bezoldigt zij zulke personen, enz.?

Antw. Wij zijn in vroeger jaren daarin zeer nalatig geweest. Thans arbeiden wij daar ook aan, en hebben eene Vereeniging tot vorming van Evangelisten. We geven echter geen ordening aan hen en ook geen vaste bezoldiging; ze zijn dikwijls gegoede en aanzienlijke gemeentelieden. En daar wij zeer kerkelijk zijn, mag niemand bij ons den predikstoel beklimmen dan geordende predikanten.

Vr. Bestaat in uwe Kerk ook de eed tegen de Simonie of iets dat dezelfde strekking heeft als deze eed?

Antw. Neen. De predikants-inkomsten zijn niet zoo aanzienlijk, dat iemand er geld voor wil uitgeven, en in de Staatskerk van Engeland wordt het, niettegenstaande den driedubbelen eed, die elk geestelijke bij de aanvaarding der bediening doet, niet voor zonde gerekend, de predikants-plaatsen in het openbaar ten verkoop aan te bieden.

Vr. Hoedanig is bij u de opleiding der Zendelingen?

Antw. Onze Kerk geeft aan de Zendelingen dezelfde wetenschappelijke opleiding die de predikanten ontvangen. In bijzondere gevallen gebeurt het dat hun een paar jaar studie geschonken wordt, doch naar Indië worden, vooral met het oog op het Brahminisme, alleen de geleerdsten en uitnemendsten gezonden.

Art. 38.

Na eene korte pauze wordt aan Ds. VAN VELZEN opgedragen in naam der Vergadering de Schotsche broeders toe te spreken. ZEw. wijst er op, dat het de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk van Schotland is, die zich het eerst met onze Kerk in gemeenschap heeft gesteld, dat er tusschen die beide Kerken een innige band des geloofs en der liefde bestaat, herinnert aan de Erskines, wier Schriften voor velen onder ons tot zulk een grooten zegen hebben gestrekt en nog ten zegen zijn, en op onze gemeenschappelijke roeping om te volharden in den goeden strijd des geloofs, vertrouwend op de belofte des Heeren, dat de Koninkrijken der aarde zullen worden onzes Heeren en Zijns Christi.

Hierna richt Ds. BRUMMELKAMP, mede op verzoek van den President, het woord tot de broeders uit Amerika. In een historisch overzicht herinnert ZEw. aan den oorsprong, de uitbreiding en de gevolgen der landverhuizing, en aan wat de Heere onder dat alles gedaan heeft aan Zijn volk, ginds en hier, en eindigt zijne toespraak met christelijke

zegenwenschen voor onze broeders in Amerika. Nadat de Schotsche broeders hunne begeerte hadden uitgesproken, om vanwege deze Vergadering eene delegatie op hunne Synode in een volgend jaar te ontmoeten, en de broeders uit Amerika zich met dien wensch ten aanzien van hunne Kerken hadden vereenigd, was de tijd der Voormiddagzitting verstreken, en werd de liefelijke werkzaamheid van dezen morgen beëindigd met een vurig dankgebed tot God door Rev. PIETERS.

Zesde Zitting,

Vrijdag 28 Mei. — Namiddag.

Art. 39.

Ds. NEDERHOED verzoekt om te zingen Ps. 89 : 8 en gaat daarna de Vergadering voor in het gebed.

Art. 40.

De werkzaamheden vangen aan met de toespraken van Ds. MATZKE en Ds. BALZAR. Aan Ds. DE COCK wordt opgedragen om deze broeders in naam van de Vergadering toe te spreken. ZEW. hieraan voldoende, herinnert er aan, dat bij het groote onderscheid dat er tusschen Duitsehe en Nederlandsche toestanden bestaat, toch ook belangrijke punten van overeenkomst bestaan. De landskerken hebben overal God verlaten. De kinderen beginnen echter overal den God der Vaderen weder te zoeken en den naam des Heeren te belijden. Wat in ons land geschied is, moge u tot versterking dienen. Ook wij zijn begonnen met in schuren en particuliere woningen te preëken. Maar de menschen gaven zich met al het hunne aan den Heere, elkander in het gebed gedenkende, en hopen op Hem die gezegd heeft: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde, mogen wij gemoedigd de toekomst tegengaan. De Kerk is wel in de wereld, doch niet van de wereld, en vereenigt zich over de geheele wereld in de bede: Uw Koninkrijk kome

Art. 41.

Ds. MATZKE komt terug op de vraag, naar aanleiding van het Verslag der Synodale Commissie, op de ordening der predikanten en zendingen zijner Kerk. Hij spreekt als zijn gevoelen uit, dat zijne Kerk behoefte heeft aan wetenschappelijk gevormde predikanten en noodigt de Synode uit, om ook eene delegatie naar zijne Kerk te zenden.

Art. 42.

Wordt gelezen een brief van Ds. G. HEMKES, inhoudende mededeeling dat plotselinge ongesteldheid van een zijner kinderen oorzaak is, dat hij den last der Oud-Gereformeerde Kerk, om de broedergroete dier Kerk

aan de Synode onzer Kerk over te brengen, niet kan uitvoeren. Mocht die ongesteldheid eene gunstige wending nemen, dan hoopt hij in de volgende week nog te komen. Met deelneming wordt dit schrijven voor kennisgeving aangenomen.

Art. 43.

Aan de orde is nu Lett. B. van de Agenda.

THEOL. SCHOOL EN GYMNASIUM.

1. *Groningen*. De Synode spreke over de elders verkregen diploma's in de letteren in betrekking tot onze Theol. School te Kampen.
2. *Overijsel*. De Theologische School blijve vooralsnog te Kampen.
3. *Gelderland*. Met het oog op Spreuk 6:27, 28 en dergelijke plaatsen van Gods Woord, spreke de Synode hare afkeuring uit over de handelingen van ouders of voorgeden, die hunne zonen of pupillen zenden naar 's lands Akademiën, Gymnasia en Hoogere Burgerscholen, om de kinderen der Kerk aldaar te laten opleiden, doch wende zooveel mogelijk ernstige pogingen aan, om in de bestaande behoefte voor onderwijs te voorzien.
4. *Utrecht*. De Synode verkleine de aandeelen voor het Gymnasium, opdat meer personen deel kunnen nemen in de geldleening.
5. *Noord-Holland*. a. De Synode wende pogingen aan om de gelden voor een Gymnasium ingeschreven, te verkrijgen voor eene uitbreiding van onze Theol. School, zoodat aan genoemde School twee Docenten in de letteren en één Hoogleraar in de Theologie worden toegevoegd.
b. In verband met het voorstel dezer Provincie omtrent de Zending, stelt zij tevens voor de Theol. School naar Leiden te verplaatsen.
c. De Synode bepale dat het onderzoek in het wetenschappelijk gedeelte der predik-kunde te Kampen, dat in het praktische, bij het peremptoir examen moet geschieden.
6. *Zuid-Holland* stelt voor om de Theol. School van Kampen naar Leiden te ver-plaatsen, indien er geen overwegende financiële bezwaren zijn.
7. *N.-Brabant*. De Synode houde de hand aan het Gymnasium; mocht het blijken dat het oorspronkelijk denkbeeld aangaande deze zaak niet te verwezenlijken is, dan berame zij in ieder geval middelen om op eenige andere wijze de propedeutische ont-wikkeling onzer jonge menschen te bevorderen.

Art. 44.

Ds. BULENS komt terug op No. 3, Lett. A der Agenda:

3. *Gelderland*. De Synode bedanke den Heer van den Berch van Heemstede en allen, die met hem in de 2e Kamer voor het goed recht onzer Kerk hebben gesproken in betrekking tot Art. 168 der Grondwet.

Zij zende een petitie naar de 2e Kamer om het budget van eeredienst te schrappen, * wijl door haar subsidie noch restitutie zal worden aangenomen en verzoeke den heer van den Berch van Heemstede e. a. dit haar verlangen krachtig te ondersteunen.

Na eenige discussiën trekken de afgevaardigden van Gelderland dit voorstel in.

Art. 45.

No. 3 van Lett. B, wordt het eerst in behandeling genomen.

De deputaten van Gelderland geven toelichting. Korte maar levendige discussiën worden door dit voorstel uitgelokt. Er wordt aanmerking gemaakt op de toepasselijkheid van den aangehaalden tekst op dit geval, sommigen wijzen daarbij op het belang dat heel de maatschappij heeft bij de wetenschappelijke vorming van enkelen en op het feit dat niet allen die van het openbaar onderwijs gebruik gemaakt hebben, ongelooovig en ongelukkig zijn geworden. Anderen leggen meer den nadruk op het beginsel dat aan het voorstel van Gelderland ten grondslag ligt en erkennen den conscientiekreet die daarin zich uit, doch zijn van oordeel dat deze zaak niet door eene Synodale uitspraak kan uitgemaakt worden, maar aan het geweten moet worden overgelaten. Ten slotte wordt dit voorstel met acclamatie aangenomen.

De Synode, de bedoeling van Gelderland waardeerende, en het ten zeerste betreurende dat zoowel het Openbaar Hooger en Middelbaar als Lager Onderwijs in ons land met een geest is doortrokken, die het gebruik maken er van door kinderen der Christenen hoogst bedenkelijk maakt,

spreekt als haar vurigen wensch uit dat :

de leden onzer Kerk zich ten sterkste gedrongen mogen gevoelen om met alle kracht de oprichting van Inrichtingen zoowel voor Hooger en Middelbaar als Lager Onderwijs te bevorderen.

Zoolang echter Christelijke Inrichtingen van dien aard ons ontbreken, meent de Synode de zaak, door Gelderland omschreven, te moeten overlaten aan het geweten der ouders, die voor hunne kinderen, tot bereiking hunner maatschappelijke bestemming, bedoeld Onderwijs onmisbaar achten.

Art. 46.

De Ouderling BURZA sluit deze Zitting met dankzegging, nadat gezongen was: Ps. 68 : 10,

Geloofd zij God met diepst ontzag.

Zevende Zitting.

Zaterdag 29 Mei. — Voormiddag.

Art. 47.

Er wordt gezongen Ps. 95 : 1:

Komt laat ons samen Israëls Heer,
waarna de Ouderling DEKKER voorgeat in het gebed.

Art. 48.

De Scriba leest de notulen der beide Zittingen van Donderdag, die met eenige opmerkingen worden goedgekeurd.

Art. 49.

Wordt gelezen een verzoek van den heer THOBÉ van Dordrecht, om Maandag aanst. in zijne zaak door de Synode gehoord te worden. Dit verzoek wordt door de Vergadering toegestaan, en zal hiervan aan ZEd. kennis worden gegeven.

Art. 50.

Aan de orde is No. 1 der Agenda, Lett. B.

1. *Groningen*. De Synode spreke over de elders verkregen diploma's in de letteren in betrekking tot onze Theol. School te Kampen.

De Synode is van oordeel dat de Curatoren onzer Theol. School zich het recht moeten voorbehouden, om personen, die aan andere inrichtingen in de letteren hebben gestudeerd en daar diploma's hebben verkregen, ook in hunne litterarische bekwaamheden te onderzoeken, zoo zij aan onze Theol. School hunne studiën komen voortzetten.

Art. 51.

De Commissie, door het College van Curatoren benoemd om, namens haar aan de Synode mededeeling van den toestand der Theol. School te Kampen te doen, geeft, bij monde van Ds. BULENS, een belangrijk en levendig verslag van den geheelen toestand der School, dat met de grootste belangstelling wordt aangehoord. Daarna vraagt de Rector der School, Ds. A. STEKETEE, het woord om den Curatoren den bijzonderen dank van het College van Docenten te betuigen voor de bevordering van alles wat den welstand en bloei der School verhoogen kan. In 't bijzonder wordt een woord van dank gebracht aan den oudsten Curator Ds. W. A. Kok, van wien het bekend is geworden dat hij vanwege zijn hoogen leeftijd, zijne betrekking als Curator der Theol. School heeft nedergelegd. Met erkenning van het vele goede dat de Heere door den dienst van onzen waardigen broeder Kok aan Kerk en School heeft geschonken, wordt ZEw. nog een liefelijke rust op aarde toegewenscht, eer hij de rust gaat genieten die er voor Gods volk overblijft. Herinnerende aan hetgeen vroeger en later door de Synode gedaan is tot bevordering van de vorming van bekwame leeraren voor de Kerk, verklaart Ds. STEKETEE geen vrijheid gehad te hebben om de benoeming als Docent van de hand te wijzen, daar hij de gemeente des Heeren wenschte te dienen, en wekt allen op tot getrouwheid en volharding in den strijd met de ontzaglijke machten, die het rijk van Christus vijandig zijn, en met het oog op het woord van vermaning, dat we Dinsdagavond hadden gehoord.

Art. 52.

Bij monde van den President spreekt de Vergadering haren bijzonderen dank uit, voor den ijver en de getrouwheid, waarmede Docenten en Curatoren tot hiertoe hunne taak vervulden, en voor het uitnemend verslag, dat zij uit den mond van Ds. BULENS heeft mogen hooren.

Art. 53.

De algemeene correspondent, Ds. BRUMMELKAMP, geeft verslag van 't geen er sedert de vorige Synode in betrekking tot de oprichting van een Gymnasium is geschied. Hieruit blijkt dat, toen de termijn, door de Synode van Groningen gesteld, verstreken was, de algem. corr. op advies der Synodale Commissie, de provinciale correspondenten tot eene vergadering te Kampen had samen geroepen, en dat alle provinciën, behalve Drente, het hadden goedgekeurd, dat de zaak voortgezet werd. Aan broeders, buiten onze Kerk, was nog geen bijzonder onderzoek gericht om ons de behulpzame hand te bieden, hoofdzakelijk omdat de oprichting van het Seminarie te Batavia destijds aller belangstelling tot zich trok, terwijl de zending van Ds. VAN ANDEL naar Schotland, ook naar het gevoelen van Ds. BOYD, grootendeels als mislukt beschouwd moest worden, doordien ZEW. geene gelegenheid heeft gehad om invloedrijke personen te spreken. De globale som aan giften en aandeelen bedraagt thans f 68,762,32.

Inmiddels is de tijd voor deze Zitting verstreken, en gaat de Vergadering tot Maandag-namiddag 4 uur uiteen, nadat gezongen was Ps. 74: 2,

Herdenk de trouw aan ons voorheen betoond,

en Ds. NOTTEN met dankzegging deze Zitting had gesloten.

A c h t s t e Z i t t i n g.

Maandag 31 Mei. — Namiddag.

Art. 54.

De Zitting wordt geopend met het zingen van het 5e Vs. van den morgenzang:

Zie op ons neder in gená,

en gebed door den Ouderling TUINSTRA.

Art. 55.

De Heer J. B. THOBÉ komt in de Vergadering. Aan dezen broeder wordt gelegenheid gegeven om zijne zaak toetelichten, en de gronden te ontwikkelen, waarop zijn protest tegen het besluit der Provinciale Synode van Z.-Holland rust. De afgevaardigden dier Provincie lichten de zaak evenzeer toe en lezen uit de notulen der Prov. Synode voor,

wat er betrekking op heeft. Na langdurige en ernstige discussiën worden eindelijk de twee volgende voorstellen in stemming gebracht. Het laatste wordt aangenomen.

De Vergadering, den broeder THOBÉ gehoord hebbende, en de moeilijkheden van 't geval erkennende, is nochtans van oordeel, dat de uitspraak der Provinciale Synode van Zuid-Holland op geen voldoende gronden rust en besluit, dat br. THOBÉ in zijn ambt als Ouderling van de Gemeente Dordrecht behoort hersteld te worden, en draagt aan den Kerkeraad van Dordrecht op, dit besluit, onder toezicht van de Classis, ten uitvoer te brengen.

Na alles over en weer gehoord en overwogen te hebben spreekt de Synode als haar oordeel uit, dat het besluit der Prov. Verg. van Zuid-Holland in het onderhavige moeilijke geval op geene voldoende gronden rust, en dat vooral ook na de hier gehoorde getuigenis, de broeder THOBÉ zoo spoedig mogelijk in zijn ambt behoort hersteld te worden.

Art. 56.

Alsnu stelt de President weder aan de orde: Lett. B. der Agenda.

THEOL. SCHOOL EN GYMNASIUM.

Zie Art. 43.

Allereerst wordt de vraag besproken, of er nog hoop bestaat om de benoodigde som voor het Gymnasium te verkrijgen dan of de Synode voorloopig van de zaak moet afzien.

De Docenten geven praeadvies.

Onderscheidene broeders voeren daarna het woord en beschouwen de zaak uit verschillende oogpunten. Niemand is echter voor het doorzetten van het plan op dit oogenblik. De hoofdrichting van het debat is zeer duidelijk: het Gymnasium kan, om velerlei oorzaak, niet tot stand komen, maar het onderwijs aan de Theol. School moet meer en meer met de behoeften des tijds in overeenstemming gebracht worden.

Met acclamatie wordt dan ook door de Synode dit voorstel aangenomen:

Het oorspronkelijk plan van de oprichting van een Gymnasium kan niet doorgaan.

Art. 57.

Daar er sprake was om een voorbereidingsschool aan de Theologische School te verbinden, wordt deze zaak aan alle zijden bezien en rijpelijk overwogen. Het wenschelijke en mogelijke, met al de voor- en nadeelen die er uit kunnen voortvloeien, worden besproken. De Synode spreekt echter als haar gevoelen uit dat, ofschoon menigeen van eene voorbereidingsschool wellicht een groot nut kan trekken, het toch eigenlijk de roeping der Kerk is, tot opleiding der toekomstige leeraren, alle krachten te besteden in het belang van de Theologische School.

Art. 58.

De lijst der vakken, die naar het voorstel van Curatoren voortaan aan de Theologische School te Kampen zullen onderwezen worden, wordt nu aan het oordeel der Vergadering onderworpen. Belangrijke discussiën worden over dit punt gehouden, met den uitslag dat de volgende vakken, met den aanvang van den nieuwen cursus in dit jaar, aan onze Theologische School zullen onderwezen worden.

Litterarisch gedeelte.

- a.* Nederlandsche taal, Stijl en Letterkunde, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, Geographie en uiterlijke Welsprekendheid.
- b.* Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch, Mythologie, Grieksche en Romeinsche Antiquiteiten, Logica, Metaphisica en geschiedenis der Wijsbegeerte.
- c.* Ook zal gelegenheid gegeven worden tot beoefening van de Fransche, Duitsche en Engelsche talen en de wiskunde.

Theologisch gedeelte.

- I. Exegetische Theologie.
 - a.* Joodsche oudheden.
 - b.* Bijbelsche Geographie.
 - c.* Hermeneutiek.
 - d.* Exegese.
 - e.* Isagogiek O. en N. Testament.
 - f.* Tekstkritiek.
- II. Historische Theologie.
 - a.* Bijbelsche geschiedenis.
 - b.* Algemeene godsdienstgeschiedenis.
 - c.* Kerkgeschiedenis.
 - d.* Dogmengeschiedenis.

Omtrent het laatste sub. *d.* zal van den examinandus slechts een overzicht worden gevorderd.
- III. Systematische Theologie.
 - a.* Bijbelsche Theologie.
 - b.* Natuurlijke Godgeleerdheid.
 - c.* Inleiding op de Godgeleerdheid.
 - d.* Gereformeerde dogmatiek.
 - e.* Christelijke Zedekunde.

IV. Practische Theologie.

- a. Sijmboliek, in 't bijzonder geschiedenis en inhoud van de formulieren van eenheid.
- b. Homiletiek.
- c. Katechitiek.
- d. Liturgiek.
- e. Kerkregeering.
- f. Pastoraal.

Art. 59.

Ds. NOTTEN, die gisteren vanwege huiselijke omstandigheden niet tegenwoordig kon zijn, neemt thans, tot blijdschap der Vergadering, wederom zijne plaats in.

Art. 60.

Thans bespreekt de Synode de vraag, welke middelen er moeten aangewend worden, om de voor het Gymnasium toegezegde gelden, te behoefve van de verbetering en uitbreiding der Theol. School te mogen gebruiken. Verschillende gedachten worden uitgesproken, plannen worden medegedeeld, zonder dat er onder die allen één is, dat den bijval der Vergadering mag verwerven. Dientengevolge worden de broeders MONTAGNE, LINDEBOOM, C. STEKETEE, NEDERHOED en LENSE benoemd als een commissie van advies, om over enige dagen een uitgewerkt financieel plan, deze zaak betreffende, aan de Synode te overleggen.

Art. 61.

Deze zitting wordt gesloten door Ds. J. SCHOENMAKER, nadat gezongen was Ps. 68:17:

Hoe groot, hoe vreeslijk zijt ge alom.

N e g e n d e Z i t t i n g .

Dinsdag 1 Juni. — Voormiddag.

Art. 62.

Ouderling P. STAAL verzoekt dat gezongen worde Ps. 25:4:

's Heeren goedheid kent geen palen,
en opent daarna de Vergadering met gebed.

Art. 63.

Nadat de notulen der laatste drie zittingen gelezen waren, worden de belangen der Theol. School, in verband met de behoeften aan meer algemeene ontwikkeling voor onze aanst. predikanten, besproken. Geheel de voormiddagzitting wordt hieraan gewijd.

Besloten werd:

a. Verandering te brengen in de redactie der *Bazuin*. Voortaan is Ds. BRUMMELKAMP Hoofdredacteur der *Bazuin*. De vaste medewerkers zullen vermeerderd worden en honorarium daarvoor genieten. Ook zullen de docenten der Theol. School dringend verzocht worden voortaan, van tijd tot tijd, hunne stem in de *Bazuin* te laten hooren.

b. Ds. BRUMMELKAMP te ontheffen van een gedeelte der werkzaamheden aan de Theol. School.

c. Thans over te gaan tot de verkiezing van een docent in de Theologie, doch met het benoemen van een derden docent voor de litterarische vakken te wachten, tot de uitslag bekend zal zijn van de aan te wenden pogingen, om de voor het Gymnasium ingeschreven gelden ten bate der Theol. School te mogen gebruiken, en alsdan, bij gunstigen uitslag, de benoeming van zulk een docent aan de Vergadering van Curatoren op te dragen.

Art. 64.

De Ouderling J. LENSE geeft op om te zingen Ps. 118:1:

Laat ieder 's Heeren goedheid loven,

en dankt daarna den Heere voor de ook in deze zitting genoten ondersteuning.

Tiende Zitting.

Dinsdag 1 Juni. — Namiddag.

Art. 65.

De Vergadering begint hare werkzaamheden met het zingen van Ps.
90 : 9 :

Laat Uw gena ons met haar troost verkrijken ,

waarna Ds. LITTOOIJ haar voorgaat in het gebed.

Art. 66.

Door de Synode wordt goedgekeurd het besluit van Curatoren, om de tractementen van al de leeraren aan de Theol. School te verhoogen, alsmede wat door hen vastgesteld is, aangaande het admisssie-examen en de overgangs-examens aan die inrichting.

Art. 67.

De docenten, die evenals het publiek eenigen tijd de Vergadering verlaten hadden, komen terug, en danken, bij monde van den rector, de Vergadering voor de goedkeuring op het voorstel der Curatoren,

betreffende al de tegenwoordige onderwijzers-tractementen onzer Theol. School, door deze Synode geschonken.

Art. 68.

Als nu gaat de Vergadering over tot het maken van een gros, en het kiezen van een drietal, voor de betrekking van leeraar aan de Theol. School. Het drietal bestaat uit de lecraren: D. K. WIELENGA, M. NOORDZIJ en J. H. DONNER. Eer de stemming geschiedt, gaat de vice-President, Ds. W. A. Kok, de Vergadering voor in het gebed, den Heere biddende om Zijne goede leiding in deze hoogstgewichtige aanleggenheid.

Art. 69.

De uitslag der stemming is, dat geen der broeders de volstreckte meerderheid van stemmen heeft kunnen verkrijgen. Er moet herstemming geschieden tusschen Ds. NOORDZIJ en DONNER. Eerstgenoemde wordt gekozen. De Vergadering besluit tevens dat, ingeval Ds. NOORDZIJ mocht bedanken, aan Ds. DONNER als Secundus en zoo ook deze mocht weigeren, aan Ds. WIELENGA als tertius de benoeming zal gezonden worden. Nadat de President Ds. NOORDZIJ, in naam der Vergadering, hartelijk had geluk gewenscht en Ds. NOORDZIJ had verklaard deze gewichtige zaak in ernstige overweging te zullen nemen, sloot Ds. C. STEKETEE deze zitting met dankzegging.

Elfde Zitting.

Woensdag 2 Juni. — Voormiddag.

Art. 70.

Gezongen wordt Ps. 119 : 83 :

Wat vreê heeft elk die uwe wet bemint,
daarna gaat Ds. WIERSMA voor in het gebed.

Art. 71.

Aan de orde is weder : Lett. B. der Agenda :

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Zie Art. 43.

Art. 72.

Allereerst wordt gesproken over het salaris van den nieuwbenoemden docent, en besloten dit gelijk te stellen met hetgeen Ds. A. STEKETE geniet.

Art. 73.

Thans gaat de Vergadering over om de vraag te bespreken, of de leeraren aan onze Theologische School, voortaan, ook in de Kerk, den titel van Professor zullen voeren.

De meerderheid der docenten adviseert sterk tegen het aannemen van dien titel. Sommige leden der Vergadering wijzen op art. 18 der Dordsche Kerkorde, en beredeneeren de wenschelijkheid, om in dezen het gebruik te volgen, van de oude Gereformeerde Kerk in ons land. Doch door anderen wordt meer nadruk gelegd op den geringen oorsprong onzer Kerk, en dat we ons moeten wachten om de wereld na te bootsen. Deze laatsten zien ook in den titel van Professor niets bijzonders. Naar hunne meening is ons volk er ook nog niet rijp voor. Eerst als deze titel algemeen begeerd wordt, zouden zij er toe kunnen besluiten hem officieel in te voeren. Ten slotte wordt door stemming beslist, dat de thans bestaande titel van Docent of Leeraar, aan de Theologische School zal blijven.

Art. 74.

In verband met hetgeen in 't voorgaande artikel is vermeld, wordt de vraag, namens Curatoren gedaan: welke is de titel van den heer MULDER en in welke verhouding moet ZEd. beschouwd worden tot de Theologische School te staan, aan het oordeel der Synode onderworpen. Uitslag der discussiën is, dat aan den heer MULDER zal worden gegeven een aanstellingsbrief, volgens het oorspronkelijk plan der Synode van 1866, zoodat zijne taak is jongelieden, die zich hebben aangeboden om aan de Theologische School te studeeren, en die daar behoefte aan hebben, tot het admissie-examen voor te bereiden, en dat voorts de heer MULDER aan de Theol. School zal doceeren al hetgeen waarin hij, volgens het oordeel van Docenten en Curatoren, haar nuttig kan zijn, vaste Secretaris is van het College van Docenten met adviseerende stem, en dat hij den titel zal voeren van leeraar in de Nederlandsche taal en aanverwante vakken aan de Theol. School.

Art. 75.

De Curatoren hadden wijziging voorgesteld van een vroeger besluit waarbij vastgesteld is, dat niet meer dan vijf examinandi tegelijk het theologisch examen mochten afleggen. Het voor en tegen wordt ernstig overwogen, waarna de Synode besluit, aan het oordeel van Curatoren te moeten overlaten, hoeveel examinandi tegelijk voor het examen mogen verschijnen.

Art. 76.

Naar aanleiding van het onzedelijk gedrag van een der studenten, die van de School verwijderd was, was de vraag ontstaan, of de Docenten het recht hadden iemand definitief van de Theol. School te verwijderen, dan of dit alleen in de macht stond der Curatoren. Tusschen Docenten en Curatoren was hierover verschil ontstaan. Het reglement der School kent wel het recht toe aan de Docenten om personen van de Theol.

School te verwijderen, zoo hun gedrag daartoe aanleiding geeft; doch de vraag liep over de bijvoeging: definitief. Na eenige discussiën blijkt het, dat ook de Synode aan de Docenten het recht om te verwijderen zeer zeker, volgens het bestaande reglement toekent; doch ook dat, wat het definitief betreft, (ook met het oog op gevallen als waardoor deze vraag was uitgelokt) het laatste oordeel aan de Curatoren der School, in overleg met de Docenten, en aan de bijzondere kerkbesturen verblijft en beroep op de Synode voor alle leden der Kerk overblijft; zoodat er mitsdien geen nadere bepaling behoort gemaakt te worden, omtrent gevallen, die door Docenten en Curatoren, steeds met ernst en voorzichtigheid behandeld zijn.

Art. 77.

Nadat nog door de Synode bepaald was, dat de eventueel te benoemen docent in de letteren geen predikant behoeft te zijn, mits hij lid zij der Kerk, sluit de ouderling SCHREUDER deze zitting met dankzegging. De Vergadering had gezongen Ps. 95: 3:

Zijn' is de zee; z' is door Zijn kracht.

Twaalfde Zitting.

Woensdag 2 Juni. — Namiddag.

Art. 78.

Ps. 133 : 1 :

Ai ziet! hoe goed, hoe liefelijk is 't, dat zonen,

dit heerlijke psalmwoord wordt door de Vergadering aangeheven, waarna de ouderling MONTAGNE voorgaat in 't gebed.

Art. 79.

Levendige en belangrijke discussies worden gehouden over de vraag: moet de Theol. School naar Leiden verplaatst worden?

De afgevaardigden van N. en Z.-Holland lichten de voorstellen hunner Provinciën toe.

Daarna dienen de Docenten de Vergadering met praeadvies.

Onderscheidene sprekers doen hunne stem hooren vóór de verplaatsing der School naar Leiden. Leiden is de stad van groote historische herinneringen, waar de Theol. School der Christelijke Gereformeerde Kerk juist op hare plaats zou zijn. Onze studenten hebben ook behoefte aan eene meer universeele ontwikkeling, en zijn daar ook in de gelegenheid om van de bibliotheken gebruik te kunnen maken. Daarbij is in Leiden schoone gelegenheid voor de studenten om privaatslessen, vooral in het belang van de litterarische vorming, te verkrijgen, waar door zij de theologie met meer vrucht kunnen bestudeeren. Van dit beginsel zijn ook de vaders uitgegaan, toen zij, juist in de sleutelstad, midden in Holland, de academie hebben gesticht. Wie ontwikkeling zoekt, kan ze in Leiden vinden. Er bestaan, deze broeders stemmen het toe, bezwaren, maar niets kan geschieden waar niet een of ander

bezwaar aan verbonden is. Het financiëel bezwaar, zoo meenen zij, is niet onoverkomelijk en mag ook niet beslissen waar het zulk een groot belang van de Kerk geldt. — De Docenten kunnen te Kampen evenmin met hun tractement voldoende in alle behoeften van hun stand voorzien als zij dit te Leiden zouden kunnen, doch de woningen zijn te Leiden niet zooveel duurder dan te Kampen, en voor weinig meer dan te Kampen besteed wordt, kunnen de studenten te Leiden geschikte kamers met kost en bewassing verkrijgen. Ook zou de Kerk, met weinig verlies, zoo de gebouwen te Kampen eenigszins goed verkocht konden worden, te Leiden zeer doelmatige eigendommen daarvoor in de plaats kunnen krijgen. Bezwaren uit het oogpunt der zedelijkheid bestaan er huns inziens evenmin. Verzoeking is er overal, en uit een zedelijk oogpunt zou Leiden zelfs aanbeveling verdienen. Onze studenten moeten jongelingen zijn die de verzoeking kunnen weerstaan, ook wat betreft de aanraking met modernen en anderen. Zij zouden juist een sterken prikkel ontvangen om aan de waarheid getrouw te blijven, als zij meer van nabij vernamen, waar heen het loslaten der Bijbelsche waarheden voert. Hierbij moet ook gelet worden op het innig verband van de Kerk en de Zending, en naardien onze zendeling-kweekelingen reeds hunne vorming te Leiden ontvangen, zou het in beider belang zijn, dat de School ook daar was. Terwijl Kampen niets voor zich heeft om de School daar te laten, heeft Leiden alles voor zich om de School derwaarts te verplaatsen.

Niet allen waren evenwel van dit gevoelen. Velen lieten hunne stem hooren tegen de verplaatsing. Zij beschouwden de verplaatsing der School van Kampen naar Leiden als eene verplaatsing van ons kerkelijk hart. Zij meenden dat de broeders, die vóór de verplaatsing hadden gesproken, te veel fantazeerden. Om beschaving te verkrijgen moest men ook dagelijks in beschaafde kringen verkeerden, en zij waren niet zonder vrees, dat de »atgescheidene" studenten, te Leiden, vooreerst althans, die kringen voor hen gesloten zouden vinden. Met het oog op den korten studietijd zouden de Leidsche musea en bibliotheken niet de voordeelen opleveren die men daarvan verwacht, te meer daar men niet zonder vele letterkundige bekwaamheden van de bibliotheken met vrucht gebruik kan maken. De geschiedenis onzer Kerk en het bestuur des Heeren sprak ook voor Kampen. En wat het financiëel bezwaar betreft, dat alleen was voldoende om aan geen verplaatsing te denken. De Kerk zou, alleen aan de gebouwen, eenige duizenden schade moeten lijden en het tractement der Docenten zou dadelijk aanmerkelijk moeten worden verhoogd. En daar nog gewichtige financiëele plannen bij de Synode aanhangig waren, kon men nu vooral geen zwaarder lasten aan de gemeenten opleggen. Enkele sprekers wezen daarenboven op den toestand onzer School in 't algemeen. Hadden wij reeds een goede voorbereidingschool, een streng admissie-examen om als student ingeschreven te kunnen worden, of kennelijke wenken der Voorzienigheid, dat Kampen verwisseld moest worden voor Leiden, dan zou het financiëel bezwaar voor hen niet overwegend zijn. Doch nu meenden zij, was het de tijd nog niet.

Toen de discussiën gesloten waren, werd het volgende besluit genomen :

De Synode oordeelt, dat de Theologische School vooralsnog te Kampen moet blijven.

Art. 80.

De zaken, de Theol. School en het Gymnasium betreffende, afgehandeld zijnde, wordt lett. C. der agenda aan de orde gesteld.

ZENDING I. BINNENLANDSCHE.

1. *Friesland* stelt voor dat de Zending onder Israël door onze Kerk worde behartigd.
2. *N.-Holland.*
 - a. De Synode benoeme eene Commissie tot uitgave van Traktatjes en Volksblaadjes in Gereformeerden geest.
 - b. De Synode spreke de wenschelijkheid der aanstelling van Evangelisten uit en regele den arbeid der gemeenteleden.
 - c. Van de Synode ga nogmaals een krachtige opwekking aan de Kerkbesturen uit, ter meerdere behartiging der Binnenlandsche Zending.
 - d. De Synode overwege of het niet wenschelijk is de Zending onder Israël te behartigen.
3. *N.-Brabant.* De Synode benoeme eene Commissie, die zich in betrekking stel tot den verschillende arbeid, die er verricht wordt op het gebied der Binnenlandsche Zending. Die Commissie wekke allerwege tot dien arbeid op, geve raad en steun waar die begeerd worden. Op iedere Synodale Vergadering geve die Comm. een eenigszins uitgebreid verslag van dien arbeid.

II. BUITENLANDSCHE.

1. *Drenthe* wenscht dat de Synode met het oog op de Kas, aan de Zendingcommissie den raad geve voortaan voorzichtig te handelen.
2. *N.-Holland.* De Synode richte zoo spoedig mogelijk een Leerstoel op voor de Zending. Deze prov. acht Leiden daarvoor de meest geschikte plaats.
3. *De Zendingcommissie.*
 - a. De Synode arresteere het Reglement der Zendingcommissie.
 - b. De Synode beraadslage over de vakken waarin de Zending-kweekelingen onderwijs behooren te ontvangen en wat verder tot de opleiding behoort.
 - c. De Synode wijde haar aandacht ook aan de Zending onder Israël.
 - d. De Synode wekke de Gemeenten op om met kracht de Zending te bevorderen, ook door het houden van bidstonden.

Art. 81.

De Secretaris van de Zendingcommissie, Ds. LINDEBOOM, brengt, namens die commissie verslag uit van onze Buitenlandsche Zending.

Art. 82.

Met blijdschap verneemt de Vergadering 't een en ander dat op onze Zending, den arbeid van br. HAAN, en de verrichtingen der Commissie betrekking heeft. Den Secretaris der Commissie wordt dank gezegd voor het boeiend verslag, dat hij aan de Vergadering gaf. (*)

(*) Dit verslag wordt niet in deze notulen opgenomen, daar de Zendingcommissie, evenals de Vergadering van Curatoren, jaarlijks haar verslag in druk uitgeeft.

Art. 83.

De Vergadering schenkt hare volledige goedkeuring aan 't geen de Zendingscommissie betrekkelijk de ordening en uitzending van br. HAAN gedaan heeft. Zij huldigt het beginsel dat onze Zendeling-leeraren, als zijnde niet door eene particuliere vereeniging, maar door geheel de Kerk gezonden, hetzelfde radikaal hebben als de dienaren des Woords, doch dat zij dit hebben voor de heidenwereld, en geene beroeping van eenige gemeente in het Vaderland mogen aannemen, zonder toestemming van de Zendingscommissie. Het door de Zendingscommissie ontworpen formulier tot bevestiging van Zendeling-leeraren, wordt insgelijks door de Synode goedgekeurd.

Art. 84.

Breedvoerige gesprekken worden er gevoerd over een voorstel van broeder HAAN, om op zijn tegenwoordige woonplaats een huis te bouwen, dat dienen kan voor school, kerk en woning. Vele broeders bespreken het voordeel van zulk een vast station voor onze Zending te Batavia, maar anderen vinden er nog al bezwaar in, vooral omdat de plaats waar br. HAAN wonen en arbeiden zal, nog niet definitief is vastgesteld. De Synode vernam met groot genoegen, dat br. HAAN reeds eene kleine gemeente van inlanders verzameld had, maar zij vond den toestand nog te zwak om nu reeds tot het bouwen van zulk een huis over te gaan, weshalve zij de Zendingscommissie machtigt om met de ernstigste voorzichtigheid in deze zaak te handelen, en zoo zij het noodig en tijdig oordeelt, tot het stichten van zulk een gebouw over te gaan.

Art. 85.

Een oogenblik worden de discussiën afgebroken, door het vertrek van br. GEZON, een der afgevaardigden uit Amerika, die door eene lichte ongesteldheid aangetast, de Vergadering wenscht te verlaten.

De President spreekt dezen broeder, voor zijn vertrek, een hartelijk woord toe. Met den wensch, dat de lichte ongesteldheid spoedig moge wijken hoop ik, dus sprak de President, dat gij hier wat moogt gebracht hebben, en van hier wat moge medegenomen hebben. De Synode heeft zich niet gemengd in de geschillen die er tusschen de zusterkerken in Amerika bestaan; maar wij allen wenschen vurig de vereeniging der broederen ook in Amerika. Breng de hartelijke groete van de Kerk in Nederland aan uwe Kerk over, en God zij u op de terugreis nabij en brenge u in welstand bij de uwen terug, en vereenige ons ginds en hier, voor den troon der genade.

Met een even hartelijk woord beantwoordde br. GEZON den President. Hij had met groot genoegen de Synode bijgewoond, en waardeerde de gaven die de Heere aan de Kerk in Nederland had geschonken, terwijl het zijn vurige wensch en bede was, dat de Heere de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland bij den eenvoud en den waren ootmoed mocht bewaren en haar verder rijkelijk zegenen.

Met een broederlijken handdruk nam de afgevaardigde der ware Nederlandsche Gereformeerde Kerk afscheid van al de leden der Synode, en verliet de Vergadering.

Art. 86.

De discussiën over de Buitenlandsche Zending worden voortgezet.

Ds. DONNER doet mededeeling van de vakken, waarin onze Zendeling-kweekelingen te Leiden onderwijs ontvangen, waaruit de Vergadering op nieuw het bewijs verkrijgt van de vele en hooggewaardeerde diensten, die Ds. DONNER in dezen aan onze Kerk, en aan het Godsrijk in 't algemeen bewijst.

Art. 87.

Naar aanleiding van hetgeen omtrent de opleiding onzer Zendeling-kweekelingen was medegedeeld, komt de vraag ter sprake of de Synode ook een vast plan van opleiding moest aannemen. Verschillende bezwaren worden hiertegen in het midden gebracht. Er is onderscheid van aanleg, ontwikkeling en plaats van bestemming, zoodat een vast plan van opleiding voor alle toekomstige Zendeling-leeraren moeielijk kan aangenomen worden. Ten slotte spreekt de Synode als beginsel uit:

dat de Zendeling-leeraren niet minder dan de predikanten, wetenschappelijk gevormde mannen behooren te zijn, en wij langzamerhand dat doel hopen te bereiken.

Art. 88.

In het belang van de opleiding der Zendeling-kweekelingen had de Zendingcommissie een voorstel, om Ds. DONNER zooveel mogelijk geheel aan de opleiding onzer Zending-leeraren te verbinden, door een vast salaris aan ZEW. uit te keeren, en zodoende de gemeente Leiden in de gelegenheid te stellen een tweeden predikant te beroepen.

Namens den Kerkeraad van Leiden deelt Ds. DONNER nu mede, dat hij het voorstel der Zendingcommissie niet aannemen kon. Een ander voorstel wordt nu door ZEW. aan de Synode gedaan. In afwezigheid van Ds. DONNER en in Comité-Generaal, wordt dit plan door de Synode besproken, met den uitslag dat het volgende voorstel wordt aangenomen.

De Vergadering draagt deze zaak aan de Comm. der Zending op, die:

- a. zal zien, wat door Ds. DONNER kan gedaan worden;
- b. naar gelang daarvan het salaris bepaalt;
- c. of, desnoodig, Ds. DONNER of een ander tot director te benoemen.

Art. 89.

De Vice-President deelt nu aan Ds. DONNER het besluit der Synode mede, met de verzekering dat geheel de Vergadering den arbeid van ZEW. hoog waardeert en hoopt dat hij nog tot een grooten zegen voor onze Zending zijne krachten aan dat werk zal kunnen wijden.

Art. 90.

Met het zingen van Ps. 84 : 6,

Want God de Heer zoo goed zoo mild,

en dankzegging door Ds. WIELENGA, wordt de werkzaamheid der Synode voor dezen dag besloten.

Dertiende Zitting.

Donderdag 3 Juni. — Voormiddag.

Art. 91.

Er wordt gezongen van den morgenzang vs. 1, 2. Daarna opent de Ouderling LANDWEHR, deze Zitting met gebed.

Art. 92.

De discussiën over de Buitenlandsche Zending worden voortgezet.

De vraag of de Synode niet het houden van regelmatige bidstonden bevorderen moet, wordt aldus beantwoord:

dat het gebed voor de Zending geschieden moet in de gewone godsdienst oefeningen of in bepaalde bidstonden, zooals de plaatselijke Kerkeraden dit meenen te moeten betrachten.

Art. 93.

Alsnu komt de Binnenlandsche Zending in bespreking, en wel allereerst de Zending onder Israël No. 2 lett. *d* der Agenda.

d. De Synode overwege of het niet wenschelijk is de Zending onder Israël te behartigen.

Na eenige discussie over de bezwaren en geestelijke voordeelen, aan de Zending onder Israël verbonden, bovenal over onze verplichting en roeping jegens Gods oude volk, benoemt de Synode eene Commissie voor de Zending onder Israël. De taak dezer Commissie is vooralsnog zeer beperkt, daar zij allereerst zal moeten afwachten of die zaak genoegzamen bijval en geldelijke ondersteuning vindt, en dan zal moeten omzien naar de beste middelen om tot het doel te komen, Israël te brengen aan de voeten van zijn Messias. Tot leden dier Commissie

worden benoemd DD. KROPVELD, BEUKER en WIELENGA. De oud-Ouderling K. DE GEUS wordt aangewezen als Secundus van Ds. WIELENGA, Ouderl. BLANKENBERG van Ds. BEUKER, en Ds. NOTTEN als Secundus van Ds. KROPVELD.

Art. 94.

Verschillende belangen der binnenlandsche Zending worden verder besproken in verband met hetgeen op de Agenda voorkomt. Punt 3 lokt breedvoerige discussiën uit, het voor en tegen van het voorstel van Noord-Brabant wordt ernstig overwogen, met den uitslag dat het volgende besluit wordt aangenomen:

De Synode oordeelt te kunnen blijven bij het besluit der Synode van Groningen (zie pag. 38, 39, art. 88 van het verslag dier Synode) en dat de arbeid der gemeenteleden onder opzicht des Kerkerads moet geschieden, opdat de stroom der Christelijke werkzaamheid vloeie in de bedding die de Heere zelf in ons Kerkelijk leven heeft aangewezen, en dat de Provinciale Commissiën zich met elkander om advies in betrekking kunnen stellen, doch overigens de behartiging ook van de binnenlandsche Zending aan de respectieve Kerkbesturen blijft opgedragen. Evenzeer wil de Synode dat personen, die in de gemeenten of elders optreden onder den naam van oefenaars of evangelisten, dit alleen doen overeenkomstig de bepalingen, door de Provincie of Classis daarop gemaakt. Van elke Provincie wordt voortaan een kort en zakelijk verslag op de Synode gebracht, zoowel wat den Kerkelijken toestand als de binnenlandsche Zending betreft.

Art. 95.

Wordt gelezen een verzoek van den Kerkeraad van Zeist en een schrijven van den heer Meyster, inhoudende bezwaar tegen de handelingen van de Provinciale Synode van Utrecht, inzake de intrekking der aanstelling als Candidaat tot den H. dienst, indertijd aan den heer Meyster gegeven.

Uit de toelichting der afgevaardigden van Gelderland, Zeeland en Utrecht blijkt, dat de broeders van Zeeland en Utrecht voor een moeilijk geval stonden. Meyster was door de Provincie Utrecht naar art. 8 der Dordsche Kerkorde geëxamineerd en voor den dienst des Woords beroepbaar gesteld. Even voor 't eind-examen in de Classis Walcheren, onder wier ressort Meyster beroepen was, werd een gerucht vernomen dat hij, in vroeger jaren, gestudeerd had. Toen hem vóór den aanvang van 't examen de vraag gedaan werd of hij vroeger gestudeerd had, had hij eerst een ontkennend en daarna een bevestigend antwoord gegeven. De Classis had daarop besloten met het examen niet voort-

tegaan, waarop de Prov. Zeeland aan de Prov. Utrecht den eisch had gesteld, dat Utrecht de Candidatuur van Meyster moest intrekken. Utrecht had hier niet aan voldaan, wyl de eene Provincie het recht niet heeft de besluiten eener andere Provincie te vernietigen of die vernietiging te eischen, daar zulks alleen door de Synode kan geschieden. Later evenwel had de Provinciale Synode van Utrecht de Candidatuur toch ingetrokken, wyl het haar gebleken was dat Meyster, in vroeger jaren, eenigen tijd gestudeerd had aan het Schotsche Seminarie te Amsterdam. Thans is MEYSTER werkzaam in de gemeente Zeist, waar hij geregeld voorgeat.

De Synode had dus de vraag te behandelen of de gronden, waarop de Prov. Verg. van Utrecht, de Candidatuur van MEYSTER had ingetrokken, voldoende waren, ja of neen.

Art. 96.

Rev. PIETERS, afgevaardigde van de Gereformeerde Kerk uit Amerika, wenscht de Vergadering te verlaten, en betuigt zijne blijdschap, dat hij deze Vergadering heeft kunnen bijwonen. Hij heeft de overtuiging opgedaan dat God zijne Kerk in Nederland rijkelijk heeft gezegend, en dat bij de Synode het ernstig streven wordt gevonden, om de zaken goed te behandelen. Daarin vooral had ZEw. veel genoeg gesmaakt, dat God de Kerk in Nederland rijkelijk zegent en uitbreidt. Hartelijk hoopt hij, dat een volgend jaar door afgevaardigden van de Christelijke Gereformeerde Kerk uit Nederland, hetzelfde genoeg op de Synode der Geref. Kerk in Amerika gesmaakt zal worden. Laat ons, zeide ZEw., der vriendelijke samenstemming meer en meer bevorderen door samen veel voor den troon der genade te verkeereren en heil voor de Kerken van Amerika en Nederland van onzen God af te smeeken. God zij met u en make u voorspoedig!

In naam der Vergadering dankt nu de President Rev. PIETERS voor de adviezen waarmede hij de Synode heeft gediend, en meent dat we ook in zijn persoon een teeken hadden, van 't geen de Kerk in Amerika wenschte te zijn, en spreekt op nieuw zijn wensch uit, dat de reis naar Nederland tot herstel zijner gezondheid mocht dienen, opdat Rev. PIETERS nog lang de Kerk des Heeren met frische kracht moge dienen. Zeg aan uw Kerk dat we nog met banden des geloofs en der liefde aan onze broeders en stamgenooten in Amerika ons verbonden gevoelen en dat het hart van Neêrlands Kerk warm klopt voor de broeders in Amerika, en we ons verblijden in het heil der Kerk hier en ginds.

Art. 97.

De behandeling der zaak van br. MEYSTER wordt voortgezet. Door onderscheidene broeders worden toelichtingen gegeven. Spoedig blijkt dat de meerderheid der Vergadering bezwaar heeft tegen hetgeen in Utrecht met MEYSTER is geschied. De uitdrukking: »niet gestudeerd hebben" in art. 8 der D. K. is voor onderscheiden uitlegging vatbaar en Zeeland behoefde niet te beoordeelen of Utrecht den zin dezer woorden goed had opgevat. Het was eenmaal een voldongen feit, dat MEYS-

TER op grond van dit artikel geëxamineerd en toegelaten was, dat hij met goede attesten voor de classis Walcheren was verschenen. De Classis W. had zeer zeker het recht om MEYSTER, zoo hij aan de eischen van 't examen niet voldeed, af te wijzen, doch in geen geval kon zij den eisch stellen dat andere Kerkbesturen ongedaan zouden maken, wat eenmaal wettig was besloten. Ook oordeelden deze broeders dat Utrecht geen voldoende redenen had om de Candidatuur van MEYSTER in te trekken, op grond van zijne latere verklaring, dat hij vele jaren geleden aan het Schotsche Seminarie eenig onderwijs had genoten. Andere broeders brengen hier tegen in, dat MEYSTER voor de Classis van W. bepaald onwaarheid had gesproken. Eerst had hij ontkend en daarna erkend vroeger gestudeerd te hebben. Men mocht dit onwaarheid spreken niet op zichzelf beschouwen, maar in verband met zijne bevoordering op art. 8, en moest in de betrokken Kerkbesturen vrouwen stellen, die in het belang van den welstand der Kerk gehandeld hebben. Ten slotte komt de Synode tot dit besluit:

De gronden waarop de Provincie Utrecht de Candidatuur van MEYSTER heeft ingetrokken, zijn niet voldoende.

Tegen deze beslissing wordt evenwel het volgende protest ingediend.

Protest.

De Ondergeteekenden gevoelen zich voor God verplicht tegen de wijze van behandeling en het besluit inzake den Heer F. MEYSTER te protesteeren, gelijk ze doen bij deze; en wel, omdat ZEd. het mandaat van Utrecht in strijd met art. 8 heeft verkregen, aangezien hij te Utrecht en te Amsterdam heeft gestudeerd.

In de tweede plaats, omdat genoemde heer zich om het mandaat te verkrijgen en te behouden huns inziens aan opzettelijke leugen heeft schuldig gemaakt.

C. STEKETEE.
A. LITTOOY.
J. LENSEN.
P. v. D. LINDEN,
Oud. Utrecht.
D. K. WIELENGA.

Art. 98.

De Ouderl. Boer sluit daarna deze Zitting met gebed en dankzegging.

V e e r t i e n d e Z i t t i n g .

Donderdag 3 Juni. — Namiddag.

Art. 99.

De Ouderling BLANKENBERG opent de Zitting met gebed, vooraf was
gezongen : Ps. 105 : 5,

God zal zijn waarheid nimmer krenken.

Art. 100.

Op grond van 't geen de Synode in de Voormiddag-zitting in de zaak van den Candidaat MEYSTER besloten had, komt de vraag aan de orde, hoe nu verder met hem moet gehandeld worden.

Na eenige deliberatiën wordt dit voorstel aangenomen :

Aangezien de Synode de gronden, waarop de Provinciale Vergadering van Utrecht de Candidatuur van MEYSTER onvoldoende heeft geacht, het Kerkbestuur, waaronder MEYSTER behoort, met hem verder handelen moet als met een Candidaat onder beschuldiging, en hij voor dat Kerkbestuur schuldbelijdenis zal behooren te doen.

Art. 101.

De Præsès stelt nu aan de orde lett. D der agenda.

KAS VOOR EMERITI-PRED., PRED. WED. EN WEEZEN.

1. *Groningen.* De Synode kome terug op het bestaande Reglement voor de kas van Em.-pred., pred. wed. en weezen.

a. Zij neme in behandeling de circulaire die aan de Kerkeraden is gezonden ;

b. ingeval de in die circulaire voorgestelde wijziging niet mocht worden aangenomen, brenge de Synode toch die verandering in Art. 5 van het thans fungeerend Reglement, dat elk jaar één predikant en één ouderling aftrede en in de plaats van een predikant, een ouderling worde benoemd, en omgekeerd.

2. *Friesland.* De Synode besluite :

a. de inning der gelden te doen blijven zooals ze is. Bij mogelijk tekort wordt het gedekt door hoofdelijken omslag ;

b. er worde tevens (daar er van geen armverzorging maar van inkomen sprake mag zijn) een vaste som bepaald voor elk pred., wed. en wees ;

c. de Synode legge elken Kerkeraad de verplichting op, gedurende 3 maanden het gebruik der pastorie en het ontvangen van het traktement der weduwe te laten.

3. *Drenthe.* De Synode besluite dat de benoodigde gelden voor de kas van Em.-pred., pred. wed. en weezen, bij wijze van hoofdelijken omslag zullen worden gezocht ; dat er in het uitkeeren van die inzonderheid op de behoeften worde gelet en dat aan de wed. van den predikant het eerste vierendeel jaars na den dood van haren man, het volle genot van het traktement en de pastorie worde toegekend.

4. *Overijsel.* De Synode bepale dat voortaan bij sterfgeval van een predikant de weduwe drie maanden in het ongestoord bezit der pastorie blijve, met behoud van het traktement.

5. *Utrecht.* De Synode bepale dat het vrijwilligheidssysteem worde gehandhaafd, met bepaling van straf aan de overtreders. Het beheer worde zooveel mogelijk vereenvoudigd.

6. *N.-Holland.* De Synode bepale :

a. dat de gelden voor deze kas uitgekeerd worden zonder inachtneming van plaatselijke omstandigheden ;

b. dat de weduwen een half jaar traktement en woning behouden, terwijl de klasse

predikanten elk een Zondag- en een weekbeurt, met teruggave van reiskosten, de vakante gemeenten gratis bedienen;

c. dat naar de verschillende behoeften verzorging zal geschieden.

(Tegen het besluit sub. *c.* protesteerden eenige leden. Betreffende de vraag of de gelden verkregen zullen worden bij omslag van de geheele Kerk of gelijk thans geschiedt, staakten de stemmen).

7. *Z.-Holland* wenscht dat volhard worde bij 't stelsel om de gelden voor dit fonds bijeen te brengen door collecten en dat ook de wijze van uitkeering blijve.

8. *N.-Brabant* verzoekt:

a. handhaving van het beginsel dat allen recht hebben op de kas;

b. handhaving van het vrijwilligheids-beginsel ter voorziening in de behoeften der kas;

c. dat men blijve bij het bepaalde: de Commissie keert uit naar omstandigheden;

d. dat men geen bepaling make omtrent het blijven in de pastorie enz. der weduwe, maar dit aan de Chr. ontferming der gemeente overlate.

9. *Zeeland*. De Synode bepale:

a. dat er naar een vasten maatstaf worde uitbetaald;

b. dat er tien bestuursleden behouden worden;

c. dat bij eventueel overlijden van den Leeraar, de weduwe nog 3 maanden met genot van traktement in de pastorie blijve.

(Als kennisgeving voegt de Provincie er bij, dat *twee* klassen begeeren dat de Synode bij het vrijwilligheids-beginsel blijve, terwijl de 2 andere klassen wenschen dat de Synode het geld verkrijge bij omslag over provinciën of klassen).

De Secretaris dier Kas, Ds. J. STRIJKS, leest het verslag, en wordt voor zijne belangrijke diensten en voor het uitgebrachte verslag, namens de Vergadering, door den Præses bedankt.

Art. 102.

Al de afgevaardigden lichten de bijzondere voorstellen hunner provinciën toe. De afgevaardigden van Groningen geven daarenboven nog eene nadere en breedvoerige verklaring van den zin en de strekking der circulaire, indertijd namens hunne provincie aan alle Kerkeraden verzonden.

Art. 103.

Teneinde zooveel mogelijk orde in de discussiën te houden, stelt de Præses voor om eerst het beginsel van uitkeering te bespreken en daarna de andere punten, die volgens de Agenda aan het oordeel der Vergadering zijn onderworpen, of door de Commissie der Kas zijn voorgesteld.

Art. 104.

Nadat de Docenten de Vergadering met hun præadvies hadden gediend, vangen de discussiën aan over de vraag: zal de thans bestaande wijze van uitkeering blijven, of een andere aangenomen worden?

Onderscheidene broeders zijn voor een andere wijze van uitkeering dan de thans aangenomene. Zij willen uitkeering naar een vast beginsel. Een maximum, door de Synode vast te stellen, moet aan elke

predikants-weduwe, emeritus-predikant en aan de weezen uitgekeerd worden, zonder onderscheid van stand of rang en financiële omstandigheden daarby in aanmerking te nemen. De predikant van Nieuw-Amsterdam bekleedt hetzelfde ambt als de predikant uit de hoofdstad des lands. Alle leeraars hebben gelijke plichten, moeten dus gelijke rechten hebben, en een predikants-weduwe, die het langste en beste deel van haar leven op het platteland heeft moeten doorbrengen, wil ook evenzeer de genoegens en gemakken van het stads leven genieten als hare zuster, die weduwe is van den predikant eener stadsgemeente. Maar nu geeft art. 10 van het bestaande reglement aanleiding tot de schromelijkste misbruiken, inzonderheid de laatste woorden: »*met het oog op de huishoudelijke en locale omstandigheden.*» Die huiselijke en locale omstandigheden zijn zoo verschillend, zoo moeilijk te beoordeelen, dat de Commissie wel mag zeggen: wie is tot deze dingen bekwaam. Rang en stand mag onder de predikanten niet in aanmerking komen, waar er sprake is van onderhoud uit eene algemeene Kas. Zooals nu de uitkeering geschiedt, ontvangt de eene weduwe soms meer dan de andere, heeft de Commissie eene buitengewoon moeilijke taak te volbrengen, en wordt er onderscheid gemaakt tusschen de eene weduwe en de andere, insgelijks tusschen de emeriti, dat niet mag bestaan. Redenen, waarom deze broeders er ernstig op aandringen dat art. 10 van het reglement veranderd en een vaste maatstaf van uitkeering aangenomen worde. De waarheid, de billijkheid, het recht eischen zulks, en geen enkel gegrond bezwaar kan tegen den eisch: gelijk recht voor allen, ingebracht worden. Geen schommelmethode moeten we hebben, maar een vast beginsel.

De meerderheid in de Synode kan zich echter niet vereenigen met de zienswijze der broeders, die Art. 10 veranderd willen hebben in dien zin, dat huiselijke toestanden en locale omstandigheden bij de uitkeering volstrekt niet in aanmerking mochten komen. Ook deze broeders willen gelijk recht voor allen. Alleen zijn zij van gevoelen dat, nam de Synode het voorstel aan om Art. 10 in den bedoelden zin te veranderen, juist het tegenovergestelde zou verkregen worden van hetgeen men bedoelt, er zou inderdaad aan sommigen onrecht gepleegd worden onder schijn van recht. We moeten rekenen met het bestaande, met het historisch geworden, en niet slechts met cijfers. De algemeene Kas is samengesteld uit de kassen, die er in de onderscheidene provinciën bestonden. Niet alle provinciën hadden zelfs eene kas, sommige hebben niets, andere weinig, een enkele slechts veel in de algemeene Kas gebracht. De collecten zijn in alle gemeenten niet even groot, alle predikanten hebben niet hetzelfde tractement, en of men nu al eene volstreekte gelijkheid proclameert en in het afgetrokkene vaststelt, in de werkelijkheid zal er altijd verscheidenheid blijven, ook onder de predikanten. Volgens hen mag ook niet uit het oog verloren worden dat bij de oprichting der Kas en de samenstelling van het reglement nog gedacht is aan Art. 13 der Dordsche Kerkorde, hetwelk spreekt van »eerlijk in haren nooddruft» verzorgd worden. Is nu de nooddruft van allen dezelfde? Immers neen. Daarom spreekt het reglement van

huiselijke omstandigheden. De nooddrift van eene weduwe met zes kinderen is grooter dan van eene die slechts twee kinderen te verzorgen heeft; daarbij komt nog dat hier gezonde, sterke, elders zwakke en sukkelende kinderen te verzorgen zijn en de plaats waar men woont en betrekkingen heeft, waar de kinderen goed onderwezen en voor eene maatschappelijke betrekking kunnen gevormd worden, ook wel in aanmerking mag komen. Was de Kas in een toestand dat men eene uitkeering aan allen kon doen, die een onbezorgd bestaan waarborgde, niemand die er tegen zou zijn. Maar nu moeten wij rekenen met de werkelijkheid en het historisch geworden. Dat er aan de tegenwoordige wijze van uitkeering bezwaren verbonden zijn, wordt door niemand ontkend, maar het andere stelsel levert evenzeer bezwaren op in de toepassing. De Commissie zelve, die toch het best met alles bekend is, maakt geen bedenking tegen Art. 10, en klachten over ongelijkmatige behandeling zijn er niet. Ook de broeders, die verandering willen, hebben geene feiten genoemd die van eene ongelijke behandeling getuigen. Rechtvaardig moet de uitkeering zijn, maar werd het voorstel van Groningen aangenomen, de uitkeering zelve zou, dus meenen deze broeders, er niet rechtvaardiger door worden.

Art. 105.

Nadat van weerszijden nog gerepliceerd was, stelt de Præsides de vraag aan de orde: blijven of veranderen?

Met meerderheid van stemmen wordt besloten bij de tegenwoordige wijze van uitkeering te blijven.

Art. 106.

De afgevaardigden van Groningen spreken het verlangen uit dat, nu de Synode besloten heeft om bij de tegenwoordige wijze van uitkeering te blijven, althans deze verandering aangenomen worde, dat het woord »locale" in Art. 10 van het reglement wegvale. Valt dat woord weg, dan vervalt de grootste grievé die men in Groningen tegen de aangenomene wijze van uitkeering heeft.

Breedvoerige en ernstige discussiën worden nu gevoerd, waarbij veel van het vroeger gesprokene herhaald wordt. Uitslag van het debat is echter, dat met meerderheid van stemmen besloten wordt in de laatste alinea van Art. 10 verandering te brengen. De vraag: waarin die verandering dan moet bestaan, geeft op nieuw aanleiding tot discussie. Sommigen willen de woorden »locale omstandigheden" geheel doen vervallen, anderen willen slechts verduidelijking van die woorden. Ten laatste komt de Vergadering tot het besluit om de woorden: locale omstandigheden te doen vervallen en in plaats daarvan te lezen: plaatselijke toestanden. Art. 10 luidt nu aldus:

Het minimum bedrag, dat aan elke weduwe en emeritus-predikant wordt uitgekeerd, bedraagt tweehonderd gulden. Indien de betrokkene verklaart aan dit minimum niet genoeg te hebben om te kunnen bestaan, is hij of zij verplicht opening van zijne zaken en blootlegging van zijn

financiëelen toestand te geven. Alsdan beoordeelt het bestuur, na gehoord te hebben de Classicale Correspondenten (met de noodige discretie) met het oog op de huishoudelijke en plaatselijke toestanden, hoe hoog het maximum moet zijn.

Art. 107.

De afgevaardigden van Groningen, met deze uitspraak der Synode zich niet kunnende vereenigen, dienen het volgende protest in.

P r o t e s t.

De ondergeteekenden achten zich geroepen tegen het besluit der Synode, waarbij in het vigeerend reglement der Kas voor Emeriti-predikanten, enz. het woord »locale omstandigheden" niet weggevallen maar slechts veranderd is in »plaatselijke toestanden" ten ernstigste te moeten protesteeren, omdat het huns inziens

a. geene wezenlijke verandering in het reglement brengt, ofschoon tot verandering was besloten en zij deze onmisbaar achten;

b. de verantwoordelijkheid der Commissie voor de Kas even groot, te groot laat;

c. de mogelijkheid van grove onbillijkheid en schromelijk misbruik laat persisteeren.

(geteekend) J. HESSELS.
J. NEDERHOED.
L. BIRZA.
M. DEKKER.

Art. 108.

Verschillende zaken, de Kas betreffende, worden nu achtereenvolgens aan de orde gesteld.

a. Het annus gratiaë.

De Synode besluit, met het oog op vele belangen der gemeenten, dit niet te kunnen aannemen, doch bepaalt:

dat zoo een predikant overlijdt, de weduwe gedurende drie maanden het genot van het volle traktement met de pastorie moet behouden.

b. De wijze waarop de benodigde gelden moeten verkregen worden.

Hieromtrent waren twee gevoelens in de Vergadering. Volgens het eene gevoelen moest elke provincie haar deel in de Kas storten, en door omslag over al de gemeenten dat te zamen brengen, doch vrij blijven in de wijze van uitvoering, om de gelden door collecten, vaste bijdragen of op andere wijze te verzamelen. Naar het andere gevoelen is de tegenwoordige wijze van verzameling der gelden te verkiezen boven een gedwongen omslag over de verschillende provinciën, omdat hieraan duidelijker het vrijwilligheids-beginsel ten grondslag ligt. Ten slotte besluit de Synode:

Art. 9 van het reglement onveranderd te handhaven, en dus bij het bestaande te blijven.

c. Verandering te brengen in het bestuur der Kas, door òf dat bestuur te vereenvoudigen, òf afwisseling te brengen in het personeel, door niet altijd door dezelfde provincie een leeraar of een ouderling te benoemen, maar bij beurten, dan de eene provincie een leeraar, en een volgend jaar eene andere provincie.

De Synode oordeelt in deze verandering niet te moeten treden, maar de samenstelling van het bestuur te laten zoo zij thans is.

d. Op de vraag: wat te doen aan gemeenten die tot nog toe in gebreke bleven voor de Kas te collecteeren, antwoordt de Synode, dat zij daaraan op 't oogenblik niets doen kan. De tijd zal zulke gemeenten leeren dat geen zegen op hare handeling rust. De Synode vertrouwt dat alle gemeenten steeds meer hare roeping in dit opzicht zullen beseffen, en wekt vooral de gemeenten, die haar predikant door den dood, ouderdom of lichaamszwakte verloren op, om geregeld te collecteeren en ruim in de collecte bij te dragen.

Art. 109.

Vanwege de Synodale Commissie komt nu in behandeling het voorstel van de Oud-Gereformeerde Kerk in Oost-Friesland en het Graafschap Bentheim, om zich aan te sluiten met de gemeenten in Nederland, tot deelgenootschap aan de Kas voor Emeriti-pred. en pred. weduwen en weezen.

Het praeadvies der Docenten wordt gehoord. Daarna voeren onderscheidene broeders hierover het woord, en wordt hetgeen voor en tegen dit voorstel pleit rijpelijk overwogen, met den uitslag dat de Synode besluit:

Het voorstel van de Oud-Gereformeerde Kerk in 't Graafschap Bentheim en Oost-Friesland niet te kunnen aannemen. Doch zoo die broeders ooit onze hulp noodig hebben, de Kerk in Nederland zeker niet ongenegen zal zijn om de hulp, die zij verleen kan, te bieden.

Art. 110.

De Commissie van rapporteurs geeft aan de Vergadering kennis van een ingekomen schrijven van Mejuffrouw de Wed. MEKKES, inhoudende een beklag vanwege door haar geleden schade, veroorzaakt door een verschil van opvatting tusschen het bestuur der Kas en de gemeente Uithuizermeden. Vóór de oprichting der algemeene Kas bestond in de Provincie Groningen het annus gratiæ. En daar Ds. MEKKES vóór de oprichting der algemeene Kas was overleden, beriep Uithuizermeden zich op Art. 2 van het reglement, hetwelk bepaalt: »de genoten bijdrage zal niet mogen verminderd worden." Het bestuur der Kas evenwel bracht hiertegen in, dat de bijdrage nog niet vastgesteld was, en er dus van vermindering geen sprake kon zijn. Het annus gratiæ was iets geheel bijkomstigs, waarop in 't reglement niet is gereflecteerd.

Nadat de Synode het bestuur der Kas en de afgevaardigden van Groningen had gehoord, oordeelt zij :

dat de wed. MEKKES tengevolge van dit verschil geene schade mag lijden, en besluit dat alleen door minnelijke schikking het verschil kan worden vereffend, zoodat de gemeente Uithuizermeden en de Kas elk de helft moeten uitkeeren.

Art. 111.

Nog wordt door de Synode besloten Art. 2 van het reglement der algemeene Kas

Vervallen te verklaren.

Art. 112.

Wordt medegedeeld een schrijven van Ds. KUIPER van Wildervank, betreffende de betwiste huwelijken. In verband hiermede wordt punt e van Lett. E der Agenda in behandeling genomen, namelijk het voorstel van Noord-Holland :

de Synode stelle de kerkelijke inzegening van het huwelijk verplichtend en bepale dat ook zij daarop recht hebben van wie éen, lid of kind der Gemeente is.

Alsmede Lett. J der Agenda, een voorstel van de Classis Enkhuizen, mede de betwiste huwelijken betreffende.

Ten aanzien van de betwiste huwelijken besluit de Vergadering te moeten blijven bij hetgeen vastgesteld is in de Synode van Groningen van 1872, zie art. 120, pag. 52, 53 van het Verslag. En omtrent het voorstel van Noord-Holland spreekt de Synode als haar oordeel uit, dat elk de kerkelijke inzegening des huwelijks als een voorrecht behoort te begeeren, de Kerkeraden moeten arbeiden om die overtuiging algemeen op te wekken en te versterken, en voorts doen wat in hun vermogen is, om de kerkelijke inzegening des huwelijks ernstig en plechtig te verrichten.

Art. 113.

Een ingekomen schrijven van den heer ROOBOL van Dordrecht, komt thans in behandeling. Uit het rapport van de Commissie voor de ingekomen stukken blijkt, dat 't hier een oude zaak geldt, die reeds door de Synode van Hoogeveen in 1860 behandeld was, en waarmede ook de volgende Synode, drie jaar later te Franeker gehouden, kennis had gemaakt. Ter beëindiging van deze zaak vereenigt zich de Synode met het advies der Commissie voor de ingekomen stukken en besluit :

eene Commissie te benoemen met macht en last deze zaak te beëindigen.

De tijd der namiddagzitting reeds meer dan verstreken zijnde, sluit de Ouderling OLTHOFF met dankzegging aan God, deze bijeenkomst.

Vijftiende Zitting.

Vrijdag 4 Juni. — Voormiddag.

Art. 114.

Ds. LINDEBOOM verzoekt dat gezongen worde, Ps. 89 : 8 :

Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht,

en opent de Zitting met gebed, waarna de werkzaamheden van dezen dag een aanvang nemen.

Art. 115.

Tot leden der Commissie, zie Art. 113 dezer notulen, worden benoemd de leeraren WIELENGA en WIERSMA, benevens de Ouderling BLANKENBERG.

Art. 116.

De Commissie door de vorige Synode benoemd, zie Art. 167, pag. 78, 79 van het verslag, deelt mede, dat deze zaak gunstig is geëindigd. De bewaste gemeente is voor de Kerk behouden, en de heer KREULEN behoort niet meer tot haar.

Art. 117.

Eveneens wordt verslag uitgebracht door de Commissie, benoemd om te onderzoeken of er termen bestonden om het besluit der Synode van Middelburg, in zake het beroep van de gemeente Geersdijk op Ds. AMSING, te herzien. Zie Art. 135 van het verslag der Synode van Groningen.

De Commissie, alles overwogen hebbende, heeft de provincie Zeeland, contra Zuid-Holland in 't gelijk gesteld.

Art. 118.

Naar aanleiding van deze uitgebrachte verslagen wordt de vraag gedaan, of het niet wenschelijk ware, dat voortaan de uitslag van dergelijke commissoriale handelingen vroeger bekend gemaakt werd. Dien overeenkomstig wordt door de Synode besloten en vastgesteld:

dat voortaan dergelijke Commissiën verslag van hun werkzaamheden zullen doen aan de Synodale Commissie, en deze zoo zij het noodig oordeelt, daaraan publiciteit zal geven.

Art. 119.

In verband met eene door Ds. WAGEMAKER van Rotterdam en diens Kerkeraad, aan de leden der Synode gezonden circulaire, wordt thans aan de orde gesteld punt 7 van Lett. E der Agenda.

Z.-Holland vraagt: *a.* of leden die niet onder kerkelijke behandeling zijn, op hun verzoek, van den Kerkeraad attestatie kunnen verkrijgen om tot eene andere gemeente onzer Kerk, namelijk in dezelfde plaats, over te gaan.

Genoemde Kerkeraad ontraadt ernstig de toestemming van dit verzoek, op verschillende gronden.

De notulen der Provinciale Synode van Zuid-Holland worden gelezen, en de afgevaardigden dier Provincie lichten de zaak nader toe.

Uit een en ander blijkt, dat de vraag van Zuid-Holland gegrond is in de eigenaardige plaatselijke toestanden van Rotterdam, en in verband staat met de belangen der onderscheidene gemeenten in die stad.

Het praëadvies der Docenten wordt gehoord, en de Synode, als overwegende en lettende op het besluit der Middelburgsche Synode van 1869, Art. 25, 28, 35, oordeelt:

dat leden, die niet onder kerkelijke behandeling zijn, attestatiën kunnen verkrijgen, om tot eene andere gemeente onzer Kerk in dezelfde plaats over te gaan, doch alleen met goedkeuring van de Kerkeraden der beide gemeenten.

Art. 120.

Wordt gelezen een brief van eenige leden der gemeente Workum, inhoudende een klacht tegen den Kerkeraad en predikant dier gemeente, wegens diens handelingen in zake het beroep van den predikant naar de gemeente Wapenvelde, welk beroep eerst door ZEw. was aangenomen en daarna weder bedankt. De Classis en Provincie, waaronder de gemeente Workum ressorteert, hadden deze zaak al behandeld, doch adressanten verklaren in de uitspraak dier Kerkbesturen niet te kunnen berusten.

De afgevaardigden van Friesland, benevens een lid van de Classis Hattum, ter Vergadering tegenwoordig zijnde, geven breedvoerige toelichtingen.

Ook deelt de redactie der Bazuin eenige bijzonderheden mede omtrent ingekomen stukken, deze zaak betreffende, welke plaatsing door haar geweigerd is, met verwijzing van de klagers naar de bevoegde Kerkbesturen, doch welke stukken later in de Banier zijn geplaatst.

Uit al de toelichtingen blijkt, dat het weifelen van Ds. BOSCH en den Workumsche Kerkeraad, de aanleiding is van de gerezen moeilijkheden. Er zijn dan ook leden der Synode die zulk eene handelwijze in beroepingen ten strengste willen afgekeurd hebben, en evenzeer die van oordeel zijn dat de classis Ds. BOSCH had moeten gelasten naar Wapenvelde te gaan. Ten slotte vereenigt zich de Vergadering in het volgende besluit:

Met het oog op alle omstandigheden, oordeelt de Synode, te moeten berusten in wat Classis en Provincie in deze zaak gedaan hebben.

Art. 121.

Wordt gelezen een brief van den heer Bos, afgezet predikant van de gemeente Haren, inhoudende een verzoek aan deze Vergadering, dat zij erkenne dat genoemde heer Bos mishandeld is, en voorts hem herstelle in zijne rechten en de geleden schade hem vergoede.

De Synode oordeelt, dat, aangezien er geen nieuwe motieven zijn aangevoerd, er geen redenen bestaan om op vroegere besluiten, deze zaak betreffende, terug te komen.

Art. 122.

Thans komt in behandeling een schrijven van Ds. E. DIEMER, waarin hij verklaart eene schade te hebben geleden van ruim f 128, doordien de gemeente Meliskerke en de classis Walcheren hem, bij zijn vertrek naar de gemeente Scharnegoutum, een onvoldoend attest hadden gegeven, ten gevolge waarvan hij niet aangenomen en in den dienst der gemeente bevestigd kon worden.

Uit de toelichting van Zeelands afgevaardigden blijkt, dat Ds. E. DIEMER grootendeels zelf de oorzaak is van het hem overkomen onheil. In bijzonderheden kunnen de afgevaardigden echter niet treden, wijl zij de officieele bescheiden niet bij zich hebben. Ds. E. DIEMER was met grond door de Classis Walcheren in zijne bediening geschorst, had daarna belijdenis van zijne verkeerdheden gedaan, en was daarop in zijne bediening hersteld. De vraag komt dus hierop neer, of de Kerkeraad van Meliskerke, na de opheffing der schorsing niet verplicht was aan Ds. DIEMER een voldoende attest te geven. Het attest was echter, ook naar het oordeel der Synode, onvoldoende, waarom de Classis Sneek weigerde Ds. D. op zulk een attest te ontvangen. Later evenwel is een voldoende attest uitgereikt, waarop Ds. D. in Friesland is aangenomen en in de gemeente Scharnegoutum bevestigd.

De Vergadering gevoelt dat zij voor een moeilijk vraagstuk staat.

Het præadvies der Docenten wordt gehoord.

Daarop vangen de discussiën aan. Sommige broeders zijn van oordeel dat Ds. DIEMER zulk een attest niet had moeten aannemen, anderen zijn echter van gevoelen dat het oordeel over 't attest niet stond aan Ds. D. maar aan de betrokken Kerkbesturen. Allen evenwel keuren het gedrag van Ds. D. in deze geheele zaak ten strengste af. Het eindoordeel der meerderheid loopt echter uit op de erkenning, dat de eisch van Ds. DIEMER, op objectieve gronden, niet kan worden afgewezen, en de Classis Walcheren de zaak niet heeft behandeld zooals zij had kunnen en moeten doen, tengevolge waarvan de Synode den eisch van Ds. D., uit een zuiver, kerkrechtelijk oogpunt, zal *moeten* toestaan.

Tot beëindiging van deze moeilijke zaak, stelt de Pres. ten eerste aan de orde de vraag: moet aan den eisch van Ds. E. DIEMER voldaan worden?

De meerderheid antwoordt:

Ja.

ten tweeden:

Wie moet dan de schadevergoeding uitkeeren?

De meerderheid antwoordt: de Classis Walcuren en de gemeente Meliskerke.

Art. 123.

Hierop wordt de voormiddagzitting met dankzegging gesloten, door Ds. BEUKER.

Zestiende Zitting.

Vrijdag 4 Juni. — Namiddag.

Art. 124.

Na het zingen van Ps. 103:9:

Maar 's Heeren gunst zal over die Hem vreezen,

wordt deze Zitting door Ds. VAN MINNEN met gebed geopend.

Art. 125.

Alsnu wordt Lett. E der Agenda, bevattende punten van Kerkregeering en Eeredienst, in behandeling genomen.

KERKEGEERING EN EEREDIENST.

1. *Groningen.* Wordt Art. 47 van de Dordsche kerkorde, door onze Kerk wel goed nageleefd en zou de Synode nu rijp zijn om in het stelsel der vertegenwoordigingen verandering te brengen?
2. *Friesland.* De Synode spreke uit, dat Art. 27 onzer Dordsche kerkorde de meest mogelijke vrijheid toelaat.
3. *Overijssel.* Het Synodale besluit van 1872 Art. 154 alinea 2 worde herzien.
4. *Gelderland.* a. De Synode geve een nadere verklaring over de uitdrukking „gestudeerd te hebben”, voorkomende in de verzameling der Synodale bepalingen van 1872 op Art. 8 der Dordsche kerkorde 1618—19.
b. De prov. Gelderland vraagt de Synode goedkeuring over haar genomen besluit, om in plaats van vier, zes afgevaardigden van iedere klasse naar de Prov. Synode te mogen zenden.
- c. De prov. Gelderland vraagt: welke middelen kunnen er door de Synode in het werk worden gesteld, om de geringe tractementen van sommige Pred. te verbeteren.
5. *Utrecht.* De Synode besluite:
 - a. dat de eed tegen de simonie wordt afgeschaft, maar waarschuwe tegen het jachtmaken op beroepen;

- b.* dat er geen gezangbundel in de Kerk wordt ingevoerd;
- c.* dat er ieder jaar Synode gehouden wordt;
- d.* dat het welbekende Art. 8 der Dordsche kerkorde zóo gewijzigd wordt, dat Schoolmeesters niet meer gelijk staan met handwerkslieden, daar deze gelijkstelling in den tegenwoordigen tijd ten eenmale in strijd is met de vorming en ontwikkeling des onderwijzers.
6. *N.-Holland. a.* De Synode versterke haar besluit in zake het herhaald beroepen van denzelfden predikant en geve nadere verklaring van het „achtereenvolgens” dat deze zaak betreft;
- b.* de Synode schrijve den kerkeraden gelijke bepaling voor als voor de predikanten in § 5 Art. 7 der thans geldende Besluiten is opgenomen;
- c.* de Synode wijze de bepalingen in Gods Woord en Kerkenorde aan, welke de kerkeraden streng in acht hebben te nemen bij de beantwoording van het formulier voor doopleden, of wijzige dit besluit;
- d.* de Synode geve eenige bepalingen, omtrent het toepassen der tucht op doopleden;
- e.* de Synode stelde de kerkelijke inzegening van het huwelijk verplichtend en bepaale dat ook zij daarop recht hebben van wie één, lid of kind der Gemeente is;
- f.* de Synode benoeme iemand buiten haar tot Secretaris;
- g.* de Synode ga van den gewonen regel — om elke drie jaren te vergaderen — niet af.
7. *Z.-Holland* vraagt: *a.* of leden die niet onder kerkelijke behandeling zijn, op hun verzoek, van den kerkeraad attestatie kunnen verkrijgen om tot een andere gemeente onzer Kerk, namelijk *in dezelfde plaats*, over te gaan;
- b.* verzoekt dat Art. 3 Hoofdst. V der Synodale Bepalingen aldus worde verduidelijkt: Een predikant, die eenmaal voor het op hem uitgebracht beroep heeft bedankt, is bij elke volgende keuze in dezelfde Vacature uitgesloten, tenzij de Classis oordeelt dat er genoegzame redenen zijn tot een vernieuwde beroeping;
- c.* wenscht dat Alinea 1 Hoofdst. VII der Synodale Bepalingen voortaan aldus gelezen worde: Aan de *Classis* wordt opgedragen, wanneer zij bemerkt dat het spreken van particuliere personen in gemeenten onder haar ressort de goede orde en stichting tegenwerkt — het te verbieden;
- d.* stelt voor, dat voortaan op iedere Synodale Vergadering slechts twee Docenten adviseerende stem hebben.
8. *N.-Brabant.* De Synode besluite in plaats van het bewuste „achtereenvolgens” in het Art. omtrent het herhaald beroepen van denzelfden predikant te stellen: *tijdens dezelfde vacature.*
9. *Zeeland. a.* De Synode neme geen voorstellen in behandeling die strekken tot invoering van gezangen, aangezien dit gansch ontijdig moet worden beschouwd;
- b.* De Synode wijzige Hoofdst. 7 onzer kerkelijke bepalingen betrekkelijk het verbieden van personen in de Gemeente, zoodat de aanhef van dit hoofdstuk luidt: de bijzondere Classen zijn verplicht, wanneer zij bemerken dat het spreken van personen in de gemeenten de goede orde en stichting der gemeente tegenwerkt, het te verbieden, doch iedere Classe is verplicht aan de Prov. Verg. zich te onderwerpen, wanneer die een ander oordeel mocht uitspreken.
- c.* De Synode wekke krachtig op tot trouwe viering van den dag des Heeren, en trachte door nog andere middelen te voorkomen, dat hij door den arbeid en den geest der ongeloovigen, niet *nog meer* aan zijne bestemming worde onttrokken.

d. De Synode wekke vooral met het oog op de miliciens de Kerkeraden bij circulaire op, tot stipte naleving van Art. 2 Hoofdst. VIII onzer bepalingen.

e. De Synode wijzige Hoofdst. 5 Afd. A. Art. 3 aldus:

Geen gemeente mag een roeping op denzelfden predikant binnen één jaar uitbrengen tenzij de classis enz.

Art. 126.

Punt 1 komt het eerst in behandeling en de vraag:

Wordt art. 47 van de Dordsche Kerkorde, door onze Kerk wel goed nageleefd en zou de Synode nu rijp zijn om in het stelsel der vertegenwoordigingen verandering te brengen,

lokt ernstige discussie uit.

De afgevaardigden van Groningen geven daarbij de noodige inlichtingen, tot recht verstand van het voorstel hunner Provincie, en wijzen daarbij op hetgeen de vorige Synode op dit punt verklaard heeft, namelijk dat zij niet rijp was voor eene nieuwe regeling en daarom besloot bij het oude te blijven. De vraag van Groningen is dus: is de Synode er nu rijp voor? Zie Synode van Groningen, art. 103, pag. 46, 47.

Uit de stemming over deze vraag bleek, dat de Synode nog tot geen verandering komen kon. De stemmen staakten, en het voorstel van Groningen werd derhalve

aangehouden.

Art. 127.

Friesland stelt voor:

De Synode spreke uit, dat art. 27 onzer Dordsche Kerkorde de meest mogelijke vrijheid toelaat.

Na eenige gedachtenwisseling

oordeelt de Vergadering zulk eene uitspraak onnoodig, daar art. 27 der D. K. duidelijk genoeg spreekt, dat er in 't profijt der gemeenten anders gehandeld mag worden dan in 't eerste gedeelte van dit artikel wordt voorgeschreven.

Art. 128.

Daar het woord »achtereenvolgens» in art. 154 Synode van Groningen, aanleiding tot verschillende opvatting had gegeven, waren er voorstellen om dit besluit der vorige Synode duidelijker te formuleeren.

Friesland verzoekt:

dat art. 3, hoofdst. V der Synodale bepalingen aldus worde verduidelijkt: Een predikant, die eenmaal voor het op hem uitgebrachte beroep heeft bedankt, is bij elke volgende keuze in dezelfde vacature uitgesloten, tenzij de Classis oordeelt dat er genoegzame redenen zijn tot eene vernieuwde beroeping.

N.-Brabant wilde aldus verduidelijken:

de Synode besluite in plaats van het bewuste achtereenvolgens, in het art. omtrent het herhaald beroep van denzelfden predikant te stellen: tijdens dezelfde vacature.

Zeeland :

geene gemeente mag eene roeping op denzelfden predikant binnen één jaar uitbrengen, tenzij de Classis enz.

Ook Overijssel vroeg :

herziening van het Synodale besluit van 1872, Art. 154, alinea 2.

Na eenige discussiën besluit de Synode, dat de bepaling vervat in art. 154 al. 2 der vorige Synode, dus zal luiden :

Tevens besluit de Synode dat geene gemeente, in dezelfde vacature, meer dan eenmaal denzelfden persoon mag beroepen, tenzij de Classis, waaronder de vacante gemeente ressorteert, de gronden heeft beoordeeld, waarop de herhaalde beroeping zou berusten.

Art. 129.

In behandeling komt nu No. 4 Gelderland :

De Synode geve een nadere verklaring over de uitdrukking : gestudeerd te hebben, voorkomende in de verzameling der Synodale bepalingen van 1872 op Art. 8 Dordsche Kerkorde 1618-19.

En in verband hiermede Utrechts voorstel :

dat het welbekende Art. 8 der Dordsche Kerkorde zoo gewijzigd worde, dat schoolmeesters niet meer gelijk staan met handwerkslieden, daar deze gelijkstelling in den tegenwoordigen tijd ten eenenmale in strijd is met de vorming en ontwikkeling des onderwijzers.

Er wordt over de woorden : »niet gestudeerd hebben'' nog een weinig gesproken, maar het besluit der Synode is :

te blijven bij hetgeen de Synode van Groningen omtrent Art. 8 der D. K. bepaald heeft.

Zie Art. 137, pag. 60 van het verslag dier Synode.

Art. 130.

De Provinciale Synode van Gelderland vraagt goedkeuring om het aantal afgevaardigden der Classe naar de Provincie te vergrooten, ten einde laatstgenoemde Vergadering talrijker te maken, en in plaats van vier, zes afgevaardigden van de Classis naar de Provinciale Synode te mogen zenden.

Ook deelen de afgevaardigden van Overijssel mede, dat op hunne Prov. Synode die zaak ter sprake is geweest. De Classis Zwolle heeft 24 leden, terwijl de Prov. Synode uit slechts 12 leden is samengesteld. Ook in Overijssel zou men meerdere afgevaardigden ter Prov. Synode wenschen.

Eene korte gedachtenwisseling heeft hierna plaats, met den uitslag dat de Synode oordeelt :

het besluit van de Prov. Synode van Gelderland niet te mogen

goedkeuren. Zij geeft echter den raad om de talrijke Classes liever in tweeën te splitsen, en langs dezen weg het aantal afgevaardigden naar de Provinciale Synoden te vermeerderen.

Art. 131.

Welke middelen kunnen er door de Synode in het werk worden gesteld, om de geringe traktementen van sommige predikanten te verbeteren, zoo luidde eene andere vraag van Gelderland.

In verband hiermede wordt het voorstel van N.-Brabant besproken :

De Synode benoeme eene Commissie tot ontvangst en beheer van gelden, geschonken ter ondersteuning van zwakke gemeenten.

Korte maar ernstige discussiën worden over deze zaak gehouden. De Synode weet echter geene andere middelen aan te wijzen dan haar voorgangster, weshalve zij besluit :

te blijven bij het daaromtrent bepaalde in de Synode van Groningen, zie Art. 128, 131, pag. 56, 58, van het verslag dier Synode.

Art. 132.

Naar aanleiding van het voorstel van Utrecht :

dat de eed tegen de Symonie wordt afgeschaft, maar gewaarschuwd worde tegen het jachtmaken op beroepen,

wordt deze zaak op nieuw besproken.

Utrechts afgevaardigden lichten het voorstel hunner Provincie toe en dringen op aanneming aan.

De Docenten dienen de Vergadering met hun præadvies.

Sommige leden der Vergadering verklaarden zich tegen de afschaffing van bewusten eed, en wijzen er op, dat deze eed nooit kwaad gedaan heeft in de Kerk en daarbij van hoogen ouderdom is, daar hij al vóór de tijden van Constantijn den Groote in gebruik was. Anderen zijn voor de afschaffing. Volgens hen staat deze eed in geen enkel opzicht met het gereformeerde beginsel van leer en kerkbestuur in verband, is hij door den Staat aan de Gereformeerde Kerk in ons land opgedrongen, en in onzen tijd eene ongerijmdheid geworden, daar nu niet, zooals in vroeger jaren, alleen de Kerkeraad beroept, maar al de mansleden hun eigen leeraar kiezen, en omkoopning van eene geheele gemeente, wel tot de onmogelijkheden kan gerekend worden. Zij meenen dat het gebruik van dezen eed inderdaad is een onnoodig zweren, het welk de Heere ons in Zijn Woord nadrukkelijk verboden heeft.

De meerderheid is echter voor behoud, en de Synode oordeelt :

te moeten blijven bij het oude en het besluit der Synode van Groningen te moeten handhaven, welk besluit dus luidt :

Hoewel de eed tegen de simonie van staatkundigen oorsprong is, en noch door de Dordsche kerkorde, noch door eenig kerkelijk

besluit wordt voorgeschreven, oordeelt de Synode met het oog op het tot hiertoe gevolgde gebruik, dien vooralsnog te moeten behouden; echter met dien verstande, dat hij slechts eenmaal en wel te Kampen zal worden afgenomen, en het formulier daarvan naar den tegenwoordigen toestand der Kerk worde gewijzigd.

Aan de Synodale Commissie wordt nu opgedragen een nieuw formulier van dien eed te ontwerpen.

Art. 133.

Alsnu stelt de præsies aan de orde 't voorstel van Utrecht:

Dat er geen gezangbundel in de Kerk wordt ingevoerd.

En in verband met het voorstel van Utrecht, dat van Zeeland:

De Synode neme geen voorstellen in behandeling die strekken tot invoering van gezangen, aangezien dit gansch ontijdig moet worden beschouwd.

Utrechts afgevaardigden lichten hun voorstel toe. Uit die toelichting blijkt, dat dit voorstel volstrekt niet van wege de Provinciale Synode van Utrecht op de Agenda was geplaatst, en dus waarschijnlijk slechts van den Scriba afkomstig is. Wel was er op de Provinciale Vergadering over deze zaak gesproken en hadden de afgevaardigden den *mondelingen last* ontvangen om, zoo er op de Synode sprake mocht komen om het gebruik van gezangen in de bijzondere gemeenten toe te laten, er zich dan tegen te verklaren, maar niet om dit als een voorstel op de Agenda te plaatsen.

Na deze mededeeling vraagt de Præsies aan de afgevaardigden van Zeeland, of zij, nu er geen voorstel tot invoering van gezangen is, het voorstel hunner Provincie niet kunnen intrekken?

De afgevaardigden van Zeeland beantwoorden die vraag toestemmend. En hiermede is deze zaak weder afgelopen.

Art. 134.

Punt c van het voorstel Utrecht wordt nu in overweging genomen:

Dat er ieder jaar Synode gehouden worde.

Na de toelichting der afgevaardigden en het praëadvies der Docenten gehoord te hebben, wordt het voorstel van Utrecht bestreden en verdedigd. Die er voor zijn wijzen vooral op de wenschelijkheid om korter Vergadering te houden en aanhangige zaken spoediger af te doen. De tegenstanders zijn bang voor centralisatie van kerkelijk gezag, willen dat ieder zooveel mogelijk zijn eigen zaken afdoe, en leggen ook nadruk op de meerdere kosten, die door het jaarlijksch bijeenkomen der Synode zouden veroorzaakt worden. De meerderheid was echter voor verandering en besloot bij wijze van proefneming den tijd tusschen de eene Synode en de andere met een jaar te verkorten, en dus voortaan:

Om de twee jaar Synode te houden.

Art. 135.

Naar aanleiding van het voorstel van Noord-Holland:

De Synode schrijve de Kerkeraden gelijke bepaling voor als voor de predikanten in § 5 Art. 7 der thans geldende besluiten is opgenomen,

wordt met acclamatie besloten :

Dat Kerkeraden geene vrijheid hebben om leeraars, die nog geen jaar in hunne tegenwoordige gemeente werkzaam zijn, naar eene andere gemeente te beroepen.

Lett. e en d van N.-Holland wordt door de deputaten dier provincie toegelicht en naar aanleiding daarvan de vraag besproken of de Synode:

De bepalingen kan aanwijzen in Gods Woord en kerkorde, welke de kerkeraden streng in acht hebben te nemen bij de beantwoording van het formulier voor doopleden, of wijzige dit besluit.

alsmede :

eenige bepalingen kan geven omtrent het toepassen der tucht op doopleden?

Aan het debat over deze zaak wordt door eenige broeders deelgenomen.

Uitslag der discussiën is, dat de Synode oordeelt omtrent deze dingen geene nieuwe uitspraken te moeten doen, daar er geene behoefte bestaat aan verandering.

Art. 136.

Nog had N.-Holland voorgesteld:

De Synode benoeme iemand buiten haar tot Secretaris.

De Synode besluit hierop:

Geen Secretaris buiten haar te benoemen maar bij het oude te blijven.

Art. 137.

Zuid-Holland stelt voor:

Dat voortaan op iedere Synode slechts twee Docenten adviseerende stem hebben.

Het præadvies der Docenten wordt gehoord, en de afgevaardigden van Z.-Holland ontwikkelen de redenen, die hunne provincie bewogen hebben om dit voorstel op de Agenda te plaatsen. Er wordt gewezen op het ongerief dat de Theol. School lijdt, als al de Docenten ter Synode tegenwoordig zijn, daar de lessen gedurende al dien tijd stil staan. Doch daartegenover stellen anderen het groote gewin dat heel de Kerk heeft van het rijpe oordeel der leeraren, die tal van jaren de krachten van lichaam en geest met zooveel opoffering aan de Kerk hebben gewijd, op de ledigheid die we zouden gevoelen als we één hunner, inzonderheid van de oudsten, moesten missen, en op meer andere dingen. Onder luid applaus wordt besloten:

Dat ook voortaan al de Docenten, als praeadviseerende leden de Synode zullen bijwonen.

Art. 138.

Zeelands voorstel :

De Synode wekke krachtig op tot trouwe viering van den dag des Heeren, en trachte door nog andere middelen te voorkomen, dat hij door den arbeid en den geest der ongeloofigen, niet nog meer aan zijne bestemming onttrokken worde,

lokt ernstige discussies uit.

Sommige broeders juichen dit voorstel toe, anderen meenen dat, hoe belangrijk ook de zaak is, het toch niet in de macht der Synode is, eene algemeene verandering te weeg te brengen, en zij niet over de middelen te beschikken heeft die tot eene gewenschte verandering kunnen leiden. De meerderheid is intusschen van oordeel, dat het onder 's Heeren zegen toch zijn nut kon hebben, als, vanwege de Synode in onze bladen, de aandacht op dit punt werd gevestigd, en per adres onder de aandacht der Hooge Regeering werd gebracht, niet alleen wat betreft de ontheiliging van den dag des Heeren, maar ook dronkenschap, hoererij, godslastering en openbare zonden.

Dien overeenkomstig wordt door de Synode besloten, en aan de Synodale Commissie opgedragen aan dit besluit uitvoering te geven.

Art. 139.

Omtrent de stipte naleving van Art. 2 Hoofdst. VIII der Synodale bepalingen, besluit de Synode de aandacht der Kerkeraden daarop te vestigen, door middel van onze weekbladen.

Art. 140.

Bij het in behandeling nemen van Lett. F. der Agenda:

De Synode spreke haar oordeel uit over de zaak, bedoeld in Art. 180 van de Not. harer vorige Vergadering,

deelt de president mede, dat de Commissie ad hoc, met het ontwerp-reglement op de kerkelijke goederen, nog niet gereed is. ZEW. stelt derhalve voor, dat deze Commissie blijve om haar arbeid te volbrengen, en zoo zij gereed is, de Synodale Commissie alsdan het ontwerp-reglement aan al de Kerkeraden ter beoordeeling zende. Met dit voorstel vereenigt zich geheel de Vergadering.

Art. 141.

Ds. NOORDTJIJ doet, als lid van de Synodale Commissie, verslag van alles wat betrekking heeft op het kerkgebouw der Christelijke Gereformeerde Kerk, de Geuzenkerk te Brielle. De Synode keurt goed wat de Synodale Commissie in deze zaak heeft gedaan, doch verneemt tot hare smart dat er nog eene schuld bestaat van f 75.—.

Art. 142.

Komt in behandeling Lett. H der Agenda :

1. *Utrecht. a.* De Synode keure af dat ouders of voogden hunne kinderen of pupillen naar openbare scholen zenden, ter plaatse waar Christelijke Bijzondere Scholen bestaan.

b. De Synode dringe er bij de Regeering op aan, dat de gewetensdwang opzichts de vaccine ophoude.

2. *Zuid-Holland.* De Kerk stelle zich in betrekking met de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs.

Het eerste voorstel van Utrecht wordt door de deputaten dier Provincie toegelicht. Na eenige discussie besluit de Synode, geene kerkelijke bepalingen te kunnen maken, omtrent het gebruik maken van Bijzondere Christelijke Scholen. Reeds de doopsbelofte verplicht de ouders zooveel mogelijk van het Christelijk Schoolonderwijs voor hunne kinderen gebruik te maken, en zij acht het tot de bijzondere verplichtingen der Kerkeraden, inzonderheid van de predikanten te behooren, op het nakomen van die verplichting onophoudelijk en ernstig aan te dringen.

Ten aanzien van het tweede voorstel, aandringen bij de Regeering tot opheffing van den vaccine-dwang, verschillen de meeningen. Sommige broeders zijn van oordeel, dat we door stil te zwijgen aan de Regeering den indruk geven dat wij tevreden zijn. Anderen brengen hiertegen in, dat de Synodale Commissie aan de Regeering en de Tweede Kamer de bezwaren der Kerk heeft bekend gemaakt, zonder dat op die bezwaren is gelet. Zij verwachten van een nieuw adres geen ander gevolg. De wet is er nu eenmaal. We zouden dus op wetsverandering moeten aandringen, zonder eenige hoop op welslagen, waarom zij het raadzamer achten, vooralsnog geen nieuw adres aan de Regeering te zenden. Resultaat is dit :

De Synode, hoewel elken gewetensdwang ten zeerste betreurende, is echter van oordeel, op dit oogenblik aan het voorstel van Utrecht geen gevolg te moeten geven.

Art. 143.

Thans wordt het voorstel van Zuid-Holland besproken :

De Kerk stelle zich in betrekking met de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs.

Het præadvies der Docenten wordt gehoord. Verschillende broeders spreken daarna hun gevoelen uit en beschouwen de zaak uit onderscheiden oogpunten.

Vanwaar de eisch, op wat grond wordt die eisch gedaan, begeert de Vereeniging wel in betrekking te staan tot onze Kerk, en zoo ja, moest dan het aanzoek niet van haar zijn uitgegaan. Wat is het doel dezer betrekking, wat vrucht verwacht men er van? Deze vragen worden besproken en de Synode, de toelichting van Zuid-Hollands afgevaardigden gehoord en alles rijpelijk overwogen hebbende, besluit :

De Synodale Commissie te machtigen om desgevorderd met het Hoofdbestuur van de Vereeniging voor Gereformeerd onderwijs in onderhandeling te treden, onder nadere approbatie der Synode.

Art. 144.

In verband met het in 't vorig artikel vermelde brengt Ds. LINDEBOOM de Zondagschoolvereeniging Jachin ter sprake. Op de vraag: wat wil Jachin van deze Vergadering hebben, antwoordt ZEW.: slechts een woord van belangstelling in uwe acten, als een bewijs van sympathie met haren arbeid. Over Zondagscholen in verband met catechisaties en het kerkelijk leven in het algemeen wordt nog gesproken, waarna de Vergadering uitspreekt:

De Synode kan het bestaan en het werk van Jachin erkennen, onder voorwaarde, dat op plaatsen waar een Christelijke Gereformeerde Gemeente bestaat, geene Zondagscholen opgericht worden zonder toestemming en opzicht des Kerkerads.

Art. 145.

De Commissie benoemd om der Synode een plan voor te leggen tot verbetering van den financiëlen toestand der Theol. School, zie Art. 60 der notulen, doet bij monde van Ds. NEDERHOED verslag van haren arbeid, en dient het volgende Rapport bij de Synode in.

Eerw. Broeders!

Uwe Comm. belast met het ontwerpen van een plan, waaraan de voor het Gymnasium ingeschrevene gelden beschikbaar zullen worden gevraagd, en tegelijk pogingen zullen worden aangewend om bedoelde inschrijvingen te vermeerderen en te vergrooten, heeft de eer aan de Vergadering het volgende te rapporteeren.

Voor alle dingen meent de Comm. aan de Verg. het standpunt te moeten doen kennen, waarop zij in dezen de vrijheid neemt zich te plaatsen.

Zij gaat uit van de vooronderstelling dat de Synode hare maatregelen zal weten te nemen, waardoor in de thans bestaande behoeften der Theol. School zal kunnen worden voorzien, zoodat de maatregelen die voor eene uitbreiding van de Theol. School zullen worden genomen, ook uitsluitend tot de bedoelde uitbreiding kunnen worden aangewend.

Zij meent voorts dat tot welslagen der aantewenden pogingen het niet van belang is ontbloot, om zoo ongeveer een som te noemen die voor eene gewenschte uitbreiding gevraagd wordt. — Zich refereerende aan hetgeen besloten is in de Verg. van 1 Juni, gaat zij uit van de gedachte, dat het onderwijzers personeel met twee leeraren wordt vermeerderd.

Wanneer hun salaris wordt berekend voor ieder f 2000.— dan zou voor deze vermeerdering van onderwijzend personeel worden vereischt de som van f 4000.— Alleen hiervoor zou dus een kapitaal van f 100,000 worden gevorderd, dat naar 4 % eene rente afwerpt van f 4000. Wanneer men het denkbeeld vasthoudt dat deze gelden door

eene rentelooze leening zullen worden bijeengebracht (wat met het oog op de geschiedenis moeielijk kan worden losgelaten) dan is er minstens jaarlijks eene som van f 2000 benoodigd tot aflossing, waartoe wederom naar 4 % een kapitaal van f 50,000 wordt gevorderd. De som gevoegd bij de reeds genoemde f 100,000 wordt een totaal van f 150,000.

Men lette er intusschen op dat men dan nog niets heeft voor eene hoogst noodige uitbreiding der bibliotheek, en... voor andere eventuele noodzakelijke uitgaven, waarom de Comm. wel in bedenking wil geven of 't wel niet raadzaam zou zijn om de leening dáárom, indien 't mogelijk is, wat grooter te sluiten dan straks is genoemd.

In elk geval is het noodig om de inschrijvers voor het oprichten Gymnasium te verzoeken, de sommen die zij daarvoor hebben ingeschreven, beschikbaar te stellen voor eene uitbreiding van de Theol. School en tevens niëuwe inschrijvingen voor gezegd doel te verzamelen.

Om met eenigen gewenschten spoed daartoe te komen, en alle krachten die in dienst genomen kunnen worden, te verzamelen, stelt de Comm. voor dat, of door deze Vergadering, of door Prov. Comm. waar die bestaan, of door den Voorzitter en Scriba der laatste Prov. Vergadering, in elk geval zoo spoedig mogelijk in iedere Klassis een Correspondent wordt benoemd, die de inschrijvingen verzamelt. Voorts worde vanwege de Synode aan iederen Kerkeraad het verzoek gericht, eene Comm. van 2 leden uit den Kerkeraad te benoemen, die den Klassikalen Correspondent bijstaat. Door dezen maatregel zou de zaak vrijwat meer onder de aandacht van vele leden der Gemeente gebracht worden, dan thans het geval is.

En zooveel mogelijk worde gezorgd dat de respectieve correspondenten tegen 1 Jan. '76 gereed zijn. De uitbetaling geschiedt van 1 Jan. tot 1 Juli 1876.

Altijd worde in het oog gehouden dat alle inschrijvingen worden aangenomen en tot gezegd doel worden aangewend, ook al blijft de som beneden de raming.

En... nu heeft de Comm. nog een tweede gedachte, die bij haar de meeste aanbeveling verdient, die zij gaarne aan het oordeel der Vergadering onderwerpt. Zij is deze:

Indien eens bij de tegenwoordige uitgaven *die* voor de eventuele uitbreiding werden gevoegd en daarvan afgetrokken de opbrengst der besprokene leening — altijd natuurlijk onder aftrek der aflossing — en het dan nog ontbrekende werd over de provinciën naar een zekeren te kiezen maatstaf verdeeld en de provinciën over de Klassen en door deze weer over de Gemeenten, juist wel niet als een hoofdelijken omslag, maar als een som die aan Provinciën, Klassis en Gemeenten genoemd werd als ten hoogsten billijk en betamelijk om aan de Theol. School ten offer te brengen en dit een en ander op zoodanige wijze en met zulken betamelijken aandrang, dat het voor niemand haast mogelijk blijft om zich aan zijne Christelijke verplichtingen in dezen te onttrekken, dan meent de Commissie dat dit uitnemend zou werken.

De aanleiding voor dit voorstel vindt de Commissie in de mededeelingen in het verslag der Curatoren, waaruit zij met verbazing heeft

vernomen dat in 112 Gemeenten onzer Kerk 1 maal en in 78 Gemeenten geen eenmaal voor de School is gecollecteerd.

Gaarne zou de Commissie zien dat maatregelen werden genomen, waardoor zulke afkeurenswaardige onregelmatigheden worden voorkomen.

Het afdoendst zoude men dit kunnen doen door een hoofdelijken omslag, maar liever wil de Commissie van zedelijken aandrang hebben gesproken, waardoor de belangstelling der Gemeenten in de Theologische School wordt gewekt. Vooral draagt de Synode aan de Klassen op de meest mogelijke zorg te dragen dat in elke Gemeente deze zaak worde behartigd.

De Commissie is van oordeel dat wanneer de Kerkeraden zich er mede bemoeien en inschrijvingen voor jaarlijksche bijdragen opent op zoodanige wijze dat bijna elk lid er deel aan kan nemen, dat zeer gemakkelijk de benoodigde som kan worden verkregen, om algemeene aandacht op de Theol. School te vestigen en belangstelling in haar op te wekken, meent de Commissie dat het goed zou zijn dat aan iedere Gemeente een zeker getal exemplaren van het verslag der Theol. School worde gezonden om die in de Gemeenten onder de inschrijvers te verspreiden.

Art. 146.

De Præses dankt de Commissie voor haren belangrijken arbeid, waarna naar aanleiding van dit rapport, de discussiën geopend worden. Uitslag van het debat is dat de Synode zich in hoofdzaak met het rapport der Commissie ad hoc vereenigt, en besluit :

a. Ds. BRUMMELKAMP en de Provinciale Collectanten voor het Gymnasium, met dankzegging voor de door hen bewezen diensten, te ontslaan van verdere werkzaamheden voor de oprichting van een Gymnasium, met verzoek nochtans om hun invloed en voorspraak voor het nieuwe plan wel te willen verleen.

b. Ds. J. NEDERHOED, pred. te Middelstum, prov. Groningen, te benoemen tot algemeen Thesaurier van de inschrijvingen en bijdragen voor de Theologische School, en de Synodale Commissie als algemeene Commissie van advies te autoriseeren.

c. Tot uitvoering van dit plan in elke Classis een Collectant-correspondent te benoemen, en wel in de

Classis Rotterdam :	Ds. A. S. Entingh.
» Delft :	» L. v. d. Valk.
» Leiden :	» J. Ph. Sluiter.
» Vlaardingen :	» I. Contant.
» Gorinchem :	» H. Elffers.
» Dordrecht :	Ouderl. Meijer te Sliedrecht.
» Amsterdam :	Ds. L. Lindeboom.

Classis	Haarlem-Alkmaar:	Ds. J. J. de Visser.
»	Enkhuizen:	» E. S. Postma.
»	Walcheren:	» A. Littooj.
»	Goes:	Ouderl. J. Lense te Ter Neuzen.
»	Zierikzee:	Ds. P. Simense.
»	Tholen:	» M. Boon.
»	Almkerk:	» D. K. Wielenga.
»	Genderen:	» J. Passchier.
»	Klundert:	Ouderl. Versluis.
»	Utrecht:	Ds. M. van Minnen.
»	Amersfoort:	» H. B. Geuchies.
»	Apeldoorn:	» J. Strijks.
»	Arnhem:	» H. M. van der Vegt.
»	Varsseveld:	» J. F. Bulens.
»	Zwolle:	» J. Bavinck en J. W. de Lang. <i>W.</i>
»	Almelo:	» J. Meulink. <i>J. J. Kuiper</i>
»	Ommen:	» J. J. Kuiper.
»	Beilen:	» J. Moolhuizen.
»	Hoogeveen:	» J. H. Schoenmakers.
»	Coevorden:	» F. Breitsma.
»	Assen:	» E. Breitsma.
»	Franeker:	» J. W. A. Notten.
»	Sneek:	» A. van Apeldoorn. <i>Apeldoorn</i>
»	Heerenveen:	» A. W. Nijenhuis.
»	Bergum:	» E. J. Douma.
»	Leeuwarden:	» B. J. van den Berg.
»	Dokkum:	» E. J. Seeger.
»	Groningen:	Ouderl. Birza te Bedum.
»	Warffum:	Ds. P. A. Lanting.
»	Enumatil:	» M. Brouwer.
»	Appingadam:	» J. M. van der Veen. <i>J. M.</i>
»	Pekel A. <i>W. op 't Holt</i>	» H. op 't Holt. <i>W. op 't Holt</i>

Zij die gelden voor het op te richten Gymnasium hebben toegezegd, zullen verzocht worden die gelden over te dragen aan de Theologische School, en gerekend worden in deze schikking te berusten, zoo zij zich niet voor het tegendeel verklaren.

Ook zal eene circulaire aan de Kerkeraden worden gericht en in de bladen geplaatst.

Voorts oordeelt de Synode dat het nuttig zou kunnen werken, indien in elke gemeente eene Commissie werd benoemd om gelden voor de Theologische School te verzamelen.

Terwijl eindelijk wordt vastgesteld, dat aan den Secretaris van het Collegie van Curatoren bericht zal gezonden worden, zoodra er genoegzame deelneming is, om nog een Docent te kunnen benoemen.

Art. 147.

Wordt gelezen een schrijven van den heer DONKERS, vroeger predikant. De Synode oordeelt de zaak van den heer DONKERS niet weder in behandeling te kunnen nemen, naardien er geene nieuwe motieven zijn aangevoerd om op vroegere besluiten terug te komen.

Art. 148.

Vanwege den Kerkeraad van Assen wordt aan de Synode de vraag gedaan, hoe er gehandeld moet worden met leden dier gemeente, die weigeren hun hoofdelijken omslag te betalen, omdat een gedeelte der gelden, door dien hoofdelijken omslag verkregen, besteed wordt ten behoeve van de Christelijke School.

De afgevaardigden van Drenthe geven toelichting, waaruit blijkt dat die school eene gemeenteschool is, en de Kerkeraad in dezen naar roeping en plicht handelt.

De Synode oordeelt echter over geene middelen te kunnen beschikken om de nalatige leden te noodzaken, aan hunne vrijwillig op zich genomen verplichting te voldoen.

Art. 149.

De Synodale Commissie doet rekening en verantwoording van den staat harer kas, waaruit blijkt dat er een tekort is van f 100. Het oudste lid dier Commissie, Ds. DONNER, moet, volgens de bepaling van het reglement, aftreden. In zijne plaats wordt benoemd Ds. J. HESSELS, zoodat de Synodale Commissie thans bestaat uit:

Ds. W. H. GISPEN te Zwolle, Secundus Ds. E. F. SMIT te Gorinchem.
 » M. NOORDTZIJ » Kampen, » » D. K. WIELENGA te Almkerk.
 » J. HESSELS » Bedum, » » H. BEUKER te Amsterdam.
 Terwijl tevens goedgevonden wordt dat Ds. DONNER lid blijft van de Commissie, belast met het ontwerpen van een reglement op de Kerkelijke goederen.

Art. 150.

Wordt besloten om een volgend jaar vanwege deze Synode eene Commissie te zenden naar de Synode der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland, teneinde de broedergroete onzer Kerk over te brengen. Tot leden dier Commissie worden benoemd DD. VAN VELZEN, ENGELBRECHT en L. LINDEBOOM, en tot Secundi DD. BRUMMELKAMP en DONNER.

Art. 151.

De Commissie van rapporteurs doet nog mededeeling van een ingekomen stuk uit de gemeente Wildervank, betrekkelijk de kerkelijke

huwelijksinzegening. De Synode oordeelt dat ook zulk een betwist huwelijk moet ingezegend worden.

Art. 152.

Aan het moderamen der Synode wordt opgedragen de uitgave dezer notulen te bezorgen.

Art. 153.

Het huishoudelijke reglement van de Commissie der kas voor pred. wed. en weezen en emeriti-predikanten, wordt door de Synode bekrachtigd.

Art. 154.

Op de vraag: waar zal de Synode een volgende maal bijeenkomen? luidt het antwoord: te Utrecht. Mocht Utrecht de Synode niet kunnen ontvangen, dan is Zwolle aan de beurt.

Art. 155.

Tot vereffening der Synodale kosten en die der Synodale Commissie betaalt elke Provincie *f* 53,15. De kleine gemeente 's Bosch, die de Synode met zooveel opoffering en hartelijkheid had ontvangen, schonk, ter bestrijding der kosten, nog eene bijzondere gift van *f* 100.

Art. 156.

De Synode is hiermede aan het einde harer werkzaamheden gekomen.

In eene treffende toespraak wijst de President op het goede dat de Heere ons heeft geschonken, gedurende al den tijd dat we hier vergaderd waren. Het is schier zonder voorbeeld, zeide ZEw. dat allen die bij de opening der Synode tegenwoordig waren, ook bij het einde niet gemist werden. Liefde en vrede bleef, ook waar de meeningen somtijds verschilden, in ons midden wonen. Moge het ons allen een spoorslag zijn om alle onze krachten, met ijver en getrouwheid, den Heere en der Kerk te wijden.

Aan de leeraren der Theologische School wordt hartelijken dank gebracht voor de belangrijke adviezen, waarmede zij de Synode hebben gediend, met den wensch dat zij allen nog lang gespaard mogen blijven voor School en Kerk, en Gods rijke zegen op hun belangrijken arbeid zichtbaar ruste.

Den Vice-president wordt insgelijks den dank der Vergadering gebracht voor zijne vele en goede diensten. Lange jaren is vader Kok een zegen geweest voor de Kerk, die hij in verschillende betrekkingen heeft gediend, niet het minst als Curator van de Theologische School. Ook deze Synode heeft profijt getrokken van de oordeelkundige en degelijke adviezen, waarmede gij gewoon zijt haar te dienen. Sterke U God in klimmende mate, waar gij in klimmenden ouderdom aan die sterkte het meest behoefte zult gevoelen, en bereide Hij U door alles tot 't genot van het eeuwige rijk der heerlijkheid.

Ook aan den Secretaris en den Adjunct-Secretaris wordt een woord van dank gebracht, voor hun bewezen diensten.

Hierna neemt de Rector der Theologische School, Ds. A. STEKETEE, het woord, om namens de Docenten, den President en de leden der Vergadering zijn bijzonderen dank te betuigen voor de liefde en vriend-

schap ook hier ondervonden. Wij gevoelden het, zeide ZEw. dat, gelijk wij eene plaats hadden in de Vergadering, we ook eene plaats hadden in het hart der broederen. Ook dat de Synode onzer aller tegenwoordigheid bleef verlangen, getuigt van waardeering. Wij nemen de overtuiging mede dat de Vergadering alles over heeft voor de School, en danken haar daarvoor, en den President roepen wij toe: God heeft U gesterkt, rijkelijk gezegend met gaven voor uw ambt. God vergelde U den arbeid der liefde, ook in dezen aan de Kerk bewezen.

Ook een woord van dank aan de kleine gemeente van 's Hertogenbosch, die het woord heeft weten te betrachten: »Hebt de herbergzaamheid lief.» Klein in kracht, was zij sterk in de liefde. Ten slotte gaan wij heen in de overtuiging, dat God met ons was. Hij is de Getrouwe. Hij is niet gelijk wij, die beginnen maar niet voleinden. Aan dien Getrouwe bevelen wij al de broederen!

De President, wederom het woord nemende, dankt de broeders LAMPE, WIELENGA en WIERSMA voor de uitstekende diensten aan de Synode bewezen, door op zoo keurige wijze de Agenda te hebben in orde gebracht. Den pastor Loci wordt in 't bijzonder verzocht aanstaanden Rustdag aan zijne gemeente te zeggen, dat de Synode geene woorden heeft om de liefde, de gastvrijheid, de mildheid der Bossche gemeente waardiglijk uit te drukken, maar slechts een wensch, dat God 't haar rijkelijk vergelde.

Thans is het woord aan de Vice-præses, Ds. W. A. KOK. Hartelijk dankt hij den Præses voor de goede leiding dezer Vergadering en de woorden hem in 't bijzonder toegesproken. Het is ZEw. eene aangename gedachte dat de Heere hem, in zichzelf onbekwaam, tal van jaren heeft willen gebruiken om de Kerk in verschillende betrekkingen te dienen. Dikwerf stemde het mij tot ootmoed voor God, en was ik verlegen met de al te groote eer, die verschillende Vergaderingen mij bewezen, inzonderheid in mijne betrekking als Curator der Theologische School. Met broederlijke liefde zal ik Uwer blijven gedenken. O, zoo gaarne zou ik nog meer en nog langer gearbeid hebben, zoo de gebreken des ouderdoms dit niet hadden verhinderd. Ik zal de broederen steeds in den gebede gedenken en hoop U allen voor den troon des Lams weder te zien!

Met deze woorden eindigde br. Kok zijne roerende toespraak, waarna ZEw. in een vurig en hartelijk dankgebed tot God de nooden der Kerk gedacht, en deze Synode sloot.

Goedgekeurd namens de Synode,

J. H. DONNER, *Præses.*

W. A. KOK, *Vice-Præses.*

W. H. GISPEN, *Scribæ.*

M. NOORDTIJZ, *Adjunct-Scribæ.*